

Mitä yrittäjyyttä ravikilpailut pitävät sisällään?

Minna Jokinen

Tekijä Jokinen Minna	
Koulutusohjelma Liiketalous	
Opinnäytetyön otsikko Mitä yrittäjyyttä ravikilpailut pitävät sisällään?	Sivu- ja liitesivumäärä 37
<p>Opinnäytetyön päätehtävänä on esitellä ravikilpailuja yrittäjyysnäkökulmasta siten, että lajiin vihkiytymättömällekin uudelle yrittäjälle tai harrastajalle tulee selväksi miten monipuolisesta lajista on kyse ja kuinka paljon erilaista työtä ravikilpailuihin oheistoimintoineen liittyy. Opinnäytetyössä pohditaan sitä mitä mahdollisuuksia ravimaailma yrittämiselle tarjoaa – vai tarjoaako sittenkään, onko yrittämiselle esteitä? Ravimaailma on mielenkiintoinen, iso business ja suosittu harrastus Suomessa. Viime vuosina harrastuneisuus on lisääntynyt poliitikkojen, urheilijoiden ja muiden julkisuuden henkilöiden ryhdyttyä joukolla lobbaamaan lajia (mm. Timo Soini, Joanna Kuvaja, Jari Isometsä, Antti Pihlström, Toni Nieminen). Opinnäytetyön muina tavoitteina on avata keskeisiä käsitteitä sekä esitellä raviurheilun kansantaloudellista merkitystä yhteiskunnalle ja sivuta lajin negatiivisia lieveilmiöitä ja niiden mahdollista vaikutusta yrittäjyyshalukkuuteen.</p> <p>Opinnäytetyön teoria käsittelee ravikilpailujen liiketoimintamahdollisuuksia ja – ympäristöä sekä raviyrittäjyyttä. Opinnäytetyö on tutkimustyyppinen, dokumenttiaineistoa hyödyntävä ja realistinen nykytilan kartoitus jossa menetelminä on käytetty mm. alan julkaisuja, havainnointia ja haastatteluja. Taustana opinnäytetyölle on kirjoittajan oma kiinnostus ja intohimo raveihin harrastuksena, joiden kirjoittaja toivoo välittyvän myös lukijoille. Työ on kirjoitettu kevään 2016 aikana, materiaalia on kartoitettu ja kerätty vuosina 2014 - 2016.</p> <p>Opinnäytetyössä todentuu se, miten suosittua raviurheilu on ja miten paljon osasia ja taustatyötä ravikilpailuihin liittyy. Työn etenemisen aikana vastaan tuli yllättäviä havaintoja alan yrittämisestä, sen mahdollisuuksista, sääntelystä, esteistä ja tulevaisuuden haasteista. Raviratoja ylläpitäviä yhdistyksiä yhtiöitetään taloustilanteen tiukentuessa ja tulevaisuus on yrittäjien joilla on kyky tuottaa sujuvat puitteet ravitapahtumille sekä yrittäjien, jotka tuottavat sisältö- ja oheispalveluja tapahtumille. Opinnäytetyössä avataan alan nykytilaa ja käsitteistöä sekä syntyy käsitys siitä, miten raha kiertää ravimaailmassa ja miten työvoima raveissa jakaantuu. Työssä esitellään esimerkkejä raviammateista, vapaaehtoisten työpanosta ravikilpailussa ja mietitään onko alalla eettisesti turvallista yrittää. Alan voidaan todeta olevan tulevaisuudessa suurien haasteiden ja muutosten edessä.</p> <p>Hevosalan yrittäjät ostavat paljon palveluita joita eivät itse pysty tuottamaan ja raviturismi tuo rahaa ravipaikkakunnille. Raveilla on laajoja talousvaikutuksia. Harrastustoiminta ohjaa usein raviyrittäjyyden pariin, alalla on runsaasti sivutoimista yrittäjyyttä ja yrittäjien tulot koostuvat monista eri lähteistä. Hevosyritysala on vielä hämmästyttävän tilastoimaton.</p> <p>Voidaan päätellä että ravikilpailut tarjoavat paljon niihin suorasti tai epäsuorasti kytköksissä olevia yrittäjyys- ja erikoistumismahdollisuuksia. Yrittäminen alalla on osin tiukasti säänneltyä eikä onnistu ilman intohimoa, verkostoitumista ja asiantuntijuutta.</p>	
Asiasanat Raviurheilu, yrittäjyys, hevostalous	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Taustaa.....	1
1.2	Tavoitteet ja aiheen rajausta	1
1.3	Rakenne ja keskeiset käsitteet.....	2
2	Ravikilpailut.....	3
2.1	Fintotolla yksinoikeus ravipelien järjestämiseen	3
2.2	Ravikilpailujen järjestäminen ja kilpailujen nykytila	4
2.3	Ravitapahtumiin liittyvät liiketoimintamahdollisuudet	6
2.3.1	Mainostaminen raveissa.....	8
2.3.2	Verkostoituminen	9
2.3.3	Palkatut/laskuttavat toimihenkilöt ja vapaaehtoisten panos	9
2.4	Raviturismi ja ravaaminen ulkomailla	10
2.5	Liiketoimintaympäristön lieveilmiöitä	10
2.5.1	Peliriippuvuus ja mainonnan etiikka	10
2.5.2	Rahanpesu.....	11
3	Raviyrittäjyyden mahdollisuuksia.....	12
3.1	Yrittäjän määritelmä ja yrittäjäksi ryhtyminen	12
3.2	Hevostalous Suomessa	12
3.3	Ravihevosityrittäminen.....	13
3.3.1	Ravihevosen pitämisen kulut.....	13
3.3.2	Kasvatus ja jalostus	14
3.4	Ammattivalmennus	15
3.5	Ammattiohjustus ja esimerkkejä ravialan tulotasosta.....	17
3.6	Managerointi	18
3.7	Muu yrittäminen ja palveluiden ostot	18
3.7.1	Ammattipelaajat	19
3.7.2	Sijoittaminen raviliigaan tuo yrittäjille töitä	19
3.8	Hevosityrittämiselle apua	20
4	Opinnäytetyön toteutus	21
4.1	Alkuvaiheet ja kohteen valinta.....	21
4.2	Tavoitteet ja kysymykset	21
4.3	Suunnitelma.....	22
4.4	Menetelmän valinta.....	22
4.5	Aikataulut ja toteutuksen kuvaus	23
4.6	Aineisto ja lähteet.....	23
4.7	Tulokset ja johtopäätökset	24
4.7.1	Ravien suosio ja työvoiman jakaantuminen.....	25

4.7.2 Ravitapahtumiin liittyvät yrittäjän liiketoimintamahdollisuudet	25
4.7.3 Ravikilpailujen järjestämisen haasteet.....	27
4.7.4 Hevosyrittäjän mahdollisuudet.....	28
4.7.5 Ehdotuksia tutkimuskohteiksi jatkossa	30
5 Tutkimuksen luotettavuus ja oppiminen kirjoitusprosessista	31
Lähteet	34

1 Johdanto

Ravit ovat suosittu harrastus Suomessa. Lisäksi ravit oheistoimintoinen tarjoavat työ-, mainostus- ja verkostoitumismahdollisuuksia yrittäjille. Ravitapahtumista ja esim. ravihevosen omistamisesta on tullut viime aikoina suosittumpaa julkisuuden henkilöiden myötävaikutuksella. Raviurheilua lähetetään suorana TV:ssä ja mainostetaan paljon medioissa ja veikkauspaikoissa.

1.1 Taustaa

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui yrittäjyyden osa ravimaailmassa koska kirjoittajan oma-kohtainen kiinnostus raveihin on herännyt muutama vuosi sitten ja ne ovat päässeet yllättämään kirjoittajan kiehtovuudellaan ja monipuolisuudellaan. Tapahtumiin liittyy uskoton työmäärä ja ponnistus ennen raveja, ravien aikana ja niiden jälkeen. Itse ravitapahtuma on vain pieni, näkyvä osa tästä työstä ja on kiehtovaa ajatella kaikkia taustoja ja lonke- roita mitä tapahtumaan liittyy. Ravit ovat iso kokonaisuus ja on mielenkiintoista pohtia onko niissä yrittämismahdollisuuksia ja onko olemassa tekijöitä, jotka mahdollisesti hankal- loittavat yrittämistä. Samalla selkenee tapahtuman toimintaketju – ei tavallinen raveissa veikkaava tai niissä katsojana käyvä ehkä ole tietoinen tai tule ajatelleeksi millainen mylly koko tapahtuman taustalla pyörii ja minkälaisia kytköksiä ravitapahtumilla on Suomen hy- vinvointiin. Aihe on ajankohtainen, ala on tulevaisuudessa suurien haasteiden ja muutosten edessä.

1.2 Tavoitteet ja aiheen rajaus

Tässä opinnäytetyössä esitellään ravikilpailuja yrittämisen näkökulmasta. Pohditaan mitä mahdollisuuksia ravimaailma yrittämiselle ja liiketoiminnalle tarjoaa – vai tarjoaako sitten- kään, onko niille esteitä ja miten ala on kehittymässä? Lisätavoitteena on keskeisten kä- sitteiden, kuten liiketoimintaympäristön, nykytilan ja muutamien raviammattien esittely sekä kertoa ravien kansantaloudellisesta merkityksestä rahan pyörittäjänä. Sivutavoitteen- na kirjoittaja esittelee lajin monipuolisuutta ja selkeyttää ravitapahtumien taustoja kiinnos- tuneille uusille yrittäjille tai harrastajille.

Hevosille tarvitaan varusteita ja niiden harjoittaminen sekä hoito vaativat työtä. Raveissa pelataan ja voitetaan, kulutetaan ja ansaitaan. Ravituristeja ja kilpailijoita tulee paikan päälle pitkienkin matkojen päästä ja heidän matkan varrelle ja ravipaikkakunnalle jättä- mänsä eurot kartuttavat palveluja tarjoavien yritysten kassoja. Ravihevosten pitäminen ja kilpaileminen tuovat kerrannaisvaikutuksia niiden palveluiden ostoina, joita yrittäjä itse ei pysty tuottamaan. Opinnäytetyössä ei käydä yksityiskohtaisesti läpi mitä kaikkia varusteita

tai palveluita hevosen hoitoon tai harjoittamiseen ravikilpailuja varten tarvitaan vaan kerrotaan esimerkkejä erilaisista raveihin liittyvistä liiketoimintamahdollisuuksista. Tässä opinnäytetyössä ei myöskään paneuduta ravikilpailujen sääntöihin, palkitsemisjärjestelmiin tai turvallisuusmääräyksiin vaikka ne osaltaan määrittelisivätkin jonkun palvelun oston, esimerkiksi kengittäjän tarpeen. Internetissä on nähtävillä Hippos ry:n (raviurheilun ja hevoskasvatuksen keskusjärjestö) laatima 72 – sivuinen julkaisu, jossa on määritelty ravikilpailutapahtumille erittäin tarkat, yksityiskohtaiset ja selkeät säännöt (Hippos 2016a.) Opinnäytetyön ulkopuolelle on rajattu tutkimus raviturismin euromääräisistä vaikutuksista ravipaikkakunnille. Yrityksen perustamisen eri vaihtoehtoja ei opinnäytetyössä käsitellä tai vertailla yksityiskohtaisesti vaan pääpaino on eri yrittämismahdollisuuksissa. Yrittäminen ravialalla on tutkimuksen mukaan tuulista ja ala on vaikeuksissa ja muutosten edessä. Yritystoiminta on monimuotoista ja pirstaleista, usein sivutoimista ja tulot koostuvat pienistä puroista. Tästä syystä tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu myös alalla toimivien yritysten laskennalliset tuotto-odotukset. Ravihevosten tasovaihtelu, toimintojen kokoerot ja monimuotoisuus aiheuttavat sen että yritykset ovat keskenään hyvin erilaisia.

Ravit tuovat mukanaan negatiivisia lieveilmiöitä kuten peliriippuvuutta, dopingia tai rahanpesua. Ilmiöt saattavat vaikeuttaa yrittämistä tai yrittäjien halukkuutta lähteä esim. sponsoimaan ravitapahtumaa. Opinnäytetyössä esitellään lyhyesti muutama keskeinen lieveilmiö ja käydään läpi miten niiden kitkemiseen on panostettu.

1.3 Rakenne ja keskeiset käsitteet

Opinnäytetyö muodostuu ravikilpailuja ja raviyrittäjyyttä esittelevistä teoriaosista, työn toteutuksen kuvauksesta sekä loppupohdinnasta. Luvussa kaksi esitellään ravikilpailuja, niiden liiketoimintamahdollisuuksia ja liiketoimintaympäristöä. Luvussa kolme paneudutaan tarkemmin raviyrittäjyyteen ja esitellään tarkemmin muutama ravimaailmaan läheisesti liittyvä yrittäjäpohjainen elinkeino sekä esimerkkejä mistä raviyrittäjä voi saada toiminnalleen tukea. Luku neljä kertoo opinnäytetyön toteutuksesta ja sisältää tutkimustulokset sekä kirjoittajan pohdintaa, johtopäätöksiä ja jatkotutkimusehdotuksia aiheesta teoria-aineiston pohjalta. Luvussa viisi mietitään tutkimuksen luotettavuutta ja etiikkaa sekä pohditaan kirjoittamisprosessin etenemistä suhteessa suunnitelmiin ja tehdään johtopäätöksiä mm. omasta oppimisesta.

2 Ravikilpailut

Raviurheilu on kilpailu, jossa ajetaan hevosia ravi -askellajissa ja nopein voittaa. Raveissa on yleensä muutamalle nopeimmalle tarjolla rahapalkinto. Kilpailuja ajetaan lähes vuoden joka päivänä ja laji on erittäin suosittu. Ravien sanotaan olevan heti jääkiekon jälkeen toiseksi seuratuin laji Suomessa. Paitsi radalla, raveja seurataan esimerkiksi etäpelipisteissä ja tv:n tai internetin suorien lähetysten välityksellä kodeissa. Vuotuinen ratojen katsojamäärä on n. 730 000. Ravien on arvioitu työllistävän kymmeniätuhansia ihmisiä suoraan tai välillisesti (Hashtag 2016.)

Ravien tunnettuutta ja profiilia on nostattanut tänä vuonna erityisesti se, että Suomen Urheilugaalassa 2016 palkittiin raviohjastaja Jorma Kontio Suomen urheilun lähettiläs – arvolla. Kotiseudun sanomien mukaan Kontio on Euroopan toiseksi voitokkain ja pohjoismaiden voitokkain raviohjastaja 10 000 voitollaan (Kotiseudun sanomat 2015.)

Sen lisäksi että raveissa hevonen ja ohjastaja kisaavat rahapalkinnoista, kisaavat myös toto-pelissä rahansa voittajahevosten puolesta likoon laittavat veikkaajat.

2.1 Fintotolla yksinoikeus ravipelien järjestämiseen

Risto Rauteen (Merikallio & Rautee 2009, 11 -12) mukaan rahapelit ovat Suomessa arpajaisoimintaa, jota määrittelee arpajaislaki. Lain mukaan yksityinen elinkeinonharjoittaja tai ulkomainen taho ei voi järjestää arpajaisia Suomessa. Rautee (Merikallio ym. 2009, 16) kertoo, että Suomen hevosurheilu- ja kasvatuseräjäryiden keskusjärjestö Suomen Hippos ry:n omistama Fintoto Oy järjestää Suomessa totopelit ja että pelien tuotolla edistetään hevosurheilua ja -kasvatusta.

Sisäministeriön mukaan Suomessa rahapelejä toimeenpanevat kolme valvottua rahapeliyhteisöä, jotka ovat Raha-automaattiyhdistys, Veikkaus Oy ja Fintoto Oy. Tuotot, jotka vuosittain ovat noin 1,1 miljardia, käytetään yleishyödyllisiin tarkoituksiin. Urheilu, liikuntakasvatus, nuorisotyön ja terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen, kulttuuri ja tieteet ovat tahoja joihin tuottoja ohjataan (Sisäministeriö 2016.)

Suomessa rahapeleissä on legaalinen monopoli, joka tarkoittaa laissa säädettyä yksinoikeusjärjestelmää. Yksityishenkilöllä tai yrityksellä ei ole mahdollisuutta järjestää ravipelejä. Toimivilla yrityksillä on mahdollisuus ryhtyä kuitenkin pelien jälleenmyyjäksi. Fintoton mukaan pelipisteitä on tällä hetkellä noin 1200 kappaletta, suurin osa R-kioskeja ja huoltoasemia (Fintoto 2016a.)

Totomyynti – internetsivustolla kerrotaan että Suomessa pelataan totoja noin 250 miljoonalla eurolla vuodessa. Sivustolla esitellään seuraavin argumentein miksi kannattaisi ryhtyä toto – asiamieheksi: myyntipisteeseen tulee uusia asiakkaita ja toto on toivottu lisäpalvelu, tuote on helppo myydä ja myyjä saa toto – myynnistään asiamiespalkkion. Asiamiehille tarjotaan Fintoto Oy:n puolesta asiamiesyhteistyötä, myyntikoulutusta, myyntimateriaalia ja maksutonta huoltoa laitteille (Totomyynti 2016.)

Fintoto Oy maksoi vuoden 2013 tuloslaskelman mukaan asiamiesmyyjilleen palkkioita 5 006 148,90 €, joka on n. kaksi prosenttia vuoden 2013 liikevaihdosta (Hippos 2013.) Fintoto Oy:n asiamiespalkkiosta on vaikea saada tietoa, vuonna 2007 se on sanomalehti Kalevan mukaan ollut 8 % myyntipaikan pelivaihdosta (Kaleva 2007.)

2.2 Ravikilpailujen järjestäminen ja kilpailujen nykytila

Ravikilpailut järjestetään aina raviradalla tai jäällä. Ratojen varustelutasot eroavat hulleista suurradoista hienoine talleineen vaatimattomampiin kesäratoihin joissa hevoset odottavat vuoroaan ulkosalla. Hippos ry:n internet – sivuilta selviää että raviratoja ylläpitävät yhteisöt ovat yhdistyksiä tai osakeyhtiöitä (Hippos 2016b.)

Yhdistyslaissa on määritelty tarkasti miten yhdistyksen pitää hoitaa talouttaan. Yhdistyksen ja yrityksen välillä on merkittävä ero talousajattelussa: yhdistystoiminnan taloudenhoi-dossa tulisi pyrkiä nollatulokseen kun taas yrityksessä on tarkoitus tehdä omistajille voittoa. Lainsäädännöllä on varmistettu, ettei yhdistystoiminnassa saavuteta mm. verotusetu- ja yritystoimintaan nähden (Aktiiviopas 2016.)

”Raviradat ovat kaikkien suomalaisten lähellä. Suomessa on 43 ravirataa. Raveja järjestetään läpi vuoden jouluaatto ja joulupäivää lukuun ottamatta. Totoraveja järjestävien raviratojen lisäksi Suomessa on lähes 120 harjoitusravirataa” (Hippos 2016c.)

Sanomalehti Savon Sanomien artikkelissa on verrattu neljän maakuntakeskuksen ravirayhtiön vuoden 2013 tilinpäätöstä. Normaalisti tulosten kerrotaan olleen 1-2 miljoonaa euroa mutta vuonna 2013 Mikkelin ja Joensuun isojen ravirayhtiöiden tulokset ovat olleet miinusmerkkisiä. Kuopion ravirata oli saanut tulosta 57 000 euron edestä, mutta tulos on artikkelissa arvioitu vähäiseksi koska Kuopion isännöimien Kuninkuusravien liikevaihdon kerrotaan olleen jopa 3,6 miljoonaa euroa. Yleisömäärään verrattuna tuloksen kisa- vierasta kohden on laskettu olleen alle yksi euro. Artikkelissa kerrotaan, että raviradat saavat suurimman osan tuloistaan radalla pelattavien totopelien maksuosuuksista ja että nämä radalla pelattavat rahasummat ovat olleet jo pitkään laskusuunnassa. Fintoton liike-

vaihdosta jo puolet kerrotaan tulevan pelaamisesta netin kautta. Ongelmaksi etäpelaamisen yleistymisessä muodostuu se, että raveja tulevat paikan päälle katsomaan yhä harvemmat. Esimerkkinä artikkelissa mainitaan Joensuun ravirata jonka tuloista 57 prosenttia vuonna 2013 on muodostunut totopelistä. Artikkelissa mainitaan, että ratayhtiöt ovat vaikeuksissa ja että tuotonkeruu kahvilatoiminnalla ei riitä paikkaamaan kävijämäärien laskun ja totoluukkujen hiljentymisen aiheuttamaa vajetta. Riskien kerrotaan jäävän ravien järjestäjille ja että esim. huono sää yhtenäkin ravipäivänä verottaa ratakatsojia niin että se saattaa vetää ratayhtiön koko vuoden tuloksen tappiolliseksi (Savon Sanomat 2014.)

Tampereen raviradalla tehtiin alkutalvesta 2016 mittavat sopeuttamistoimet ravitoiminnan pelastamiseksi, koska kilpailevien hevosten määrä on vähentynyt. Aiemmin yhdistyksen ylläpitämä toiminta siirrettiin Tampereen Ravirata Oy:n hoidettavaksi ja tässä yhteydessä laadittiin selkeä visio, strategia ja säästökuuri. Ykkössegmentiksi, johon jatkossa keskitytään, valittiin hevosenomistajat, valmentajat ja kilpailuihin hevosia järjestävät tahot. Henkilöstöä vähennettiin ja ulkoistamissopimuksia purettiin. Nyt on aloitettu mittava myynti- ja markkinointityö (Niemistö 2016a, s.2.) Tampereella hevosten vähenemisen syyksi nähtiin hevosenomistajien määrän vähentyminen koska heidät on ajettu tässä maassa niin ahtaalle. Suomen yleinen notkahtanut taloustilanne siis heijastuu suoraan raviratojenkin talouteen.

Kilpailevien hevosten väheneminen sisältää liiketoimintariskin: Loviisan kesäraveissa kesällä 2015 jouduttiin perumaan yhdet ravit hevospulan johdosta. Syiksi Itä-Uudenmaan Oriyhdistyksen puheenjohtaja Juha Wikman arvioi heinäkuun liian tiiviin kilpailukalenterin erityisesti Etelä-Suomessa ja yleisen taloudellisen taantumana (Wahlström 2016, 25.)

Sähköisten pelimahdollisuuksien ja suorien TV- ja nettilähetysten lisääntyä vain osa harrastajista tulee paikan päälle seuraamaan itse tapahtumaa. Hippos esittelee internet – sivuillaan vuosittaisten Kuninkuusravien olevan ravilajin ykköstapahtuma Suomessa. Paikalle kerrotaan saapuvan tuhansia kävijöitä joista suuri määrä on ensimmäistä kertaa raveissa ja tämän on oivallettu hyvä tilaisuus saada heidät ihastumaan lajiin. Hippoksen sivuilla todetaan että taistelu yleisön paikalle houkuttelemisesta on kovaa ja antaa esimerkkejä samaan aikaan Suomessa järjestettävistä kesätapahtumista. Vuonna 2011 Kuninkuusraveissa on käynyt 60 000 katsojaa. Samaan aikaan on järjestetty esimerkiksi Kotkan Meripäivät (250 000 kävijää), Neste Rally Finland (400 000 katsojaa) ja Down By The Laituri –festivaali Turussa (70 000 kävijää) (Hippos 2011.)

Joensuun Kuninkuusravit pääsi yleisötavoitteeseensa ja teki huipputuloksen vuonna 2015. Voittoa tuotettiin 360 000 euroa joka ylitti selvästi budjetoidun tuloksen. Ravirata järjesti

oheistapahtumana iltajuhlat kahtena päivänä, nämä onnistuivat yli odotusten ja rekka-autotoimituksien tarkalla koordinoinnilla saatiin säästöjä. Suurimmat tulonlähteet olivat lipunmyynti ja yritysyhteistyökumppanit. Näiden jälkeen tulivat vasta totomyynnin osuustuotto ja anniskelu- sekä ruokamyynti (Niemistö 2016b, 2.)

Kirjoittaja vieraili VIP -kutsuvieraana Riihimäen raveissa kesällä 2014. VIP- kutsulippuja saavat jaettavakseen esimerkiksi radan vapaaehtoiset työntekijät. Ravien järjestäjä Riihimäen raviseura ry ja Fintoto Oy houkuttelevat näin uusia ihmisiä harrastuksen pariin. Alkuun vieraille annettiin informaatiota mm. turvallisuusseikoista ja esiteltiin varikkoalue jossa ryhmä sai tutustua hevosiin, omistajiin ja ohjastajiin. Sitten ryhmä sai toto-opetusta eri pelimuodoista Fintoto Oy:n kouluttajalta. Lopuksi vieraat saivat vielä sponsoriyritysten tuotteita sisältävän tuotekassin ja pääsivät kahvittelemaan. Ravien järjestäjien on keksittävä uusia houkuttelutapoja yleisökadon välttämiseksi ja tämä on kirjoittajan mielestä oivallinen ja helpoksi tehty tapa saada uutta yleisöä tutustumaan lajiin.

2.3 Ravitapahtumiin liittyvät liiketoimintamahdollisuudet

Liiketoiminta määritellään yrityksiä harjoittamaksi ammattimaiseksi kaupalliseksi toiminnaksi, yleensä palveluiden tai tavaroiden myymiseksi. Myymisen tarkoituksena on tuottaa voittoa, joten palvelulle tai tuotteelle on oltava riittävästi kysyntää (E-conomic 2016.)

Kulkue saapuu kaupunkiin kun ravien alku lähestyy. Hevosten kuljetus vaatii hankkimaan tai vuokraamaan tietynlaisen kaluston. Raviratoja kohti vyöryy satojen kuljetusyhdistelmien jono ja tässä astuvat kuvaan vetoauto-, traileri- ja hevoskuljetusautorepertuaarin edustajat. Kuljetuskalustoa myös vakuutetaan, katsastetaan ja korjataan joten niiden osalta taloudelliset vaikutukset ulottuvat pidemmälle. Suomesta löytyy yrityksiä, jotka ovat erikoistuneet hevoskuljetusautojen korjaus- ja muutostöihin. Myös hevoskuljetuskaluston myyntiin erikoistuneita yrityksiä löytyy, esimerkkinä Piccola Oy joka on vuodesta 1995 alkaen tuonut maahan hevoskuljetusautoja ja hevostrailereita (Piccola 2016.)

Hevosia valmistellaan ja hoidetaan erilaisin tavoin ennen raveja ja niiden jälkeen ja tämä vaatii itse kilpavarusteiden lisäksi paljon erilaisia varusteita ja välineitä. Raveissa on yleensä myynnissä tuotteita, esim. Nummisten hevospalvelu Oy:n rehuauto kiertää tapahtumissa. Loviisan kesäraveissa Veljekset Wahlsténin myymäläbussi on tuttu näky. Veljekset Wahlstén on jo vuonna 1918 perustettu pohjoismaiden suurin ravi- ja ratsastusvarusteiden valmistus- ja maahantuontiyritys (Veljekset Wahlsten 2016.). Isoimpien raviratojen tuntumassa on yhteistyömyymälöitä, esim. Lahdessa ja Seinäjoella on suuren hevosalan

toimijan Horze/Finn-Tack Suomi Oy:n kiinteät myymälät jotka myyvät lähes kaikkea mitä alalla tarvitaan.

Ravien ympärille järjestetään ravipaikkakunnilla usein oheistapahtumia, esim. ravigaaloja, joissa on nimekkäitä sponsoreita ja joihin myydään lippuja etukäteen. Tapahtumia järjestävät sekä Hippos, paikalliset raviyhdistykset että yksityiset tahot.

Keskeisiä ravikilpailuissa toimivia yrittäjävetoisia ammattiryhmiä ovat hevostilayrittäjät, kasvattajat, valmentajat ja ohjastajat. Yrittäjät ostavat toisilta yrittäjiltä lisäksi erilaisia palveluita, joita eivät itse pysty tuottamaan. Keskeisiä ammattiryhmiä esitellään tarkemmin opinnäytetyön luvussa 3 Raviyrittäjyyden mahdollisuudet.

Fintoton verkkoesitteessä todetaan toto – pelaamisen ja ravien luovan taloudellisesti laajan ekosysteemin Suomen hyvinvointiin vaikuttavassa ketjussa. On laskettu, että alalle on sitoutunut tapahtumien, tallien ja pelien muodossa noin 830 miljoonaa euroa. Raveissa on laskettu käyvän vuositasolla noin 650 000 ihmistä. Lisäksi painotetaan sitä miten vahvoja suoria ja välillisiä taloudellisia vaikutuksia hevosalalla on maaseudun hyvinvointiin (Fintoto 2015, 13.)

Ratakatsojaluvuissa on poikkeamaa lähteestä riippuen. Luvussa 2 Ravikilpailut Hashtag – sivustolta lainatussa tekstissä kerrotaan raveja radoilla seuraavaksi katsojamääräksi 730 000. Fintoton esitteessä, johon edellisessä kappaleessa viitataan, katsojaluvuksi esitetään vuositasolla 650 000 ihmistä. Markkinat ovat kuitenkin lähteestä riippumatta suuret. Yrityksen on mahdollista vuokrata ravitapahtumista myyntipaikka tuotteilleen ja isommissa raveissa myyjä saattaa olla montakin, Vermon raviradan markkinointiasistentti vastaa kirjoittajan sähköpostitiedusteluun asiasta (Heino 7.3.2016.) Tällä tavalla on mahdollista kohdistaa esim. hevosaiheisten käsitöiden tai taide-esineiden myynti ravikansaan.

Raviradoilla järjestetään paljon muita tapahtumia kuin raveja, esim. autonäyttelyitä, moottorikelkkatapahtumia ja kirpputoreja. Jokimaan ravirata Lahdessa järjestää ensimmäisen raviaiheisen teemapäivän, kärrypäivän, huhtikuussa 2016 ennen illan ravitapahtumaa. Ideana on saattaa toimijat yhteen. Ostajat, myyjät, alan opiskelijat, yleisö ja muut asiasta kiinnostuneet tapaavat ja pääsevät osallistumaan teemapäivään Tapahtuma on toimintatapana uusi ja Jokimaalla puuhastellaan jo jatkoa teemapäiville tallirakentamisen ja –remontoinnin tiimoilta. Teemapäivistä aiotaan tehdä perinne (Lähde 2016, 4.)

2.3.1 Mainostaminen raveissa

Mainostaminen tapahtumissa on markkinointimetodi ja tapahtumien yhteydessä hyödynnetään samalla muita medioita sanoman levittämiseksi. Yksi yrityksen markkinointitavan valintaan vaikuttava tekijä on sen ulottuvuus kohderyhmään (Dahlqvist & Linde 2002, 125.).

Yksi tapa, jolla yrittäjyys näkyy raveissa, on myynninedistämiseksi toteutettava mainonta tai sponsorointi. Yrityksillä on mahdollisuus mainostaa ravitapahtumissa esim. mainoksella raviohjelmalehtisessä, ostamalla nimikkolähtö tai yrityksen logoa kantava palkintoloimi (kuva 1.) Näkyvyys harrastajien keskuudessa on taattu. Samalla työllistetään muita yrityksiä, mm. mainostoimistoja ja painoja.

<p style="text-align: center;">Nimikkolähtö raveissa</p> <p style="text-align: center;">Yrityksen oma nimikkolähtö Vapaalippuja raveihin Mainos raviohjelmassa Mainos digitaalisessa maalipaalunäytössä Kuulutusmainos Mahdollisuus videomainokseen Voittajahevoselle yrityksen logolla varustettu voittoloimi.</p> <p style="text-align: center;">Hinta: 500 €</p>	
<p style="text-align: center;">Nimikkolähtö Toto76-raveissa</p> <p style="text-align: center;">Yrityksen oma Toto76-nimikkolähtö Yrityksen logolla varustettu voittoloimi Vapaalippuja raveihin Mainos raviohjelmassa Mainos digitaalisessa maalipaalunäytössä Kuulutusmainos Mahdollisuus videomainokseen</p> <p style="text-align: center;">Hinta: 1 500 €</p>	

Kuva 1. Esimerkki nimikkolähdön pakettihinnoittelusta yritykselle Metsämäen raviradalla (Turun Hippos 2016.)

Toinen esimerkki markkinoinnista on Loviisan kesäravien mainosaita, jonka rataa ylläpitävä Itä-Uudenmaan Oriyhdistys uudistaa kesän 2016 raveihin. Aitaan tulee mainostilaa 60 metriä ja siitä on mahdollisuus hankkia yritykselle mainostilaa. Loviisan raveilla on pitkäaikaisia yhteistyökumppaneita yritysmaailmasta ja esim. joukko Askolalaisia yrittäjiä on varannut yhden Loviisassa järjestettävistä kesäraveista omaksi tapahtumakseen (Wahlström 2016, 25.)

2.3.2 Verkostoituminen

Hannu Pirnes kirjoittaa että varmimmin liiketoiminnan kannattavuus saavutetaan pitkäjän- teisyydellä ja tähän eivät Pirneksen mukaan tilapäiset liikesuhteet sovi (Pirnes 2002, 82.) Ravikilpailut kokoavat kerta toisensa jälkeen yhteen hevosen omistajat, kasvattajat, alan muut yrittäjät ja yleisön - ne ovat hyvä kenttä yhteistyömahdollisuuksien kartoittamiseen, potentiaalisten kumppaneiden tapaamiseen, suhteiden ylläpitämiseen ja verkostoitumi- seen. Pirnes esittelee yrittäjän verkostoitumisen eduksi osaamisen lisääntymisen, lisäka- pasiteetin saamisen sekä kriittisen arviointikyvyn kasvun omaa toimintaa kohtaan (Pirnes 2002, s. 66.) Ravitapahtumissa kannattaa näyttäytyä ja luoda kontakteja, yritykselle se tuottaa lisäarvoa ja tunnettuutta. Verkostoitumalla yrittäjän on mahdollista saada myös apua, vertaistukea, erikoistumista, säästöjä sekä taustatukea vaikuttamiseen.

T. Toivola on haastatellut erästä yrittäjää verkostoitumisen merkityksestä ja haastatelta- van mielestä kilpailijoista ei voi eristäytyä, vaan heidän kanssaan pitää olla vuorovaikutuk- sessa. Yhteistyössä ei yrittäjän mielestä menetä mitään, edelleen itsenäisyys säilyy ja kuitenkin saa sosiaalisen ja seurallisen verkoston (Toivola 2006, 16.)

2.3.3 Palkatut/laskuttavat toimihenkilöt ja vapaaehtoisten panos

Kirjoittaja haastatteli tuttavaansa Hausjärveläistä Arto Kolmosta, joka on työskennellyt vapaaehtoisena Riihimäen raviseura -yhdistyksen ylläpitämällä raviradalla raveja avusta- vissa tehtävissä jo 30 vuoden ajan. Kolmosen mukaan palkkaa Riihimäen raveissa saavat vain toto-henkilökunta, järjestysmiehet ja kuuluttaja, joka on useimmiten freelancer – yrit- täjä. Koko muu pyöritys numeronnäyttäjistä radanhoitajiin ja letunkääntäjiin on vapaaeh- toista työvoimaa (Kolmonen 15.1.2016.)

Kirjoittaja perehtyi myös Loviisan kesäravien henkilöstöön haastatteleamalla sähköpostitse rataa ylläpitävän yhdistyksen puheenjohtajaa Juha Wikmania. Hän kertoi ravitapahtumas- sa seuralle tekevän talkootyötä 35 henkilöä (Lähetäjät, sisäänkirjoittajat, tuomariston sih- teerit, varikkohenkilöt, lähetit, maalikameran ja ajanoton hoitajat, tulostensyöttäjä, lähetit, ensiapu -henkilö ja toimintaa ohjaavat henkilöt). Tämän lisäksi Wikman kertoi että noin 40 henkeä tekee talkootyötä omalle seuralleen, jolle ravyhdistys maksaa sitten avustusta (liikenteenohjaajat, lipun- ja makkaranmyyjät, kahvilahenkilöstö, järjestyksenvälvojat ja siivoajat ravien jälkeen). Edellä mainittujen lisäksi on Wikmanin luetelman mukaan töissä vielä 25 palkattua henkilöä tai laskuttavaa yrittäjää (tuomaristo, selostaja, toto- ja olutmyy- jät, eläinlääkäri ja avustaja (Wikman 5.3.2016.)

2.4 Raviturismi ja ravaaminen ulkomailla

Raviturismi eli matkustaminen ravitapahtumien perässä kotimaassa ja ulkomailla liittyy kiinteästi ravitapahtumiin. Turismi elävöittää ravipaikkakunnan lisäksi matkan varrelle jäävien paikkakuntien elinkeinoelämää ja tuo liiketoimintamahdollisuuksia mm. matkanjärjestäjille, joukkoliikenneyrityksille, polttoaineketjuille, ruokapaikoille ja majoitusliikkeille. Ravipaikkakunnille järjestetään ravibusseja yleisön kuljettamiseksi, usein normaalia edullisempi bussilippu sisältää myös sisäänpääsyn raveihin.

Kesällä 2014 Riihimäen ravien yhteydessä rataa ylläpitävän yhdistyksen verkkosivuilla mainostettiin raviseururan järjestämiä iskelmäjatkoja. Ravikansa luvattiin kuljettaa tapahtuman jälkeen ilmaiseksi tanssimaan iskelmäbaariin jossa esiintyi Okalinnut – orkesteri sekä Suomipop DJ. Mainoksen mukaan paikallisesta hotellista oli lisäksi neuvoteltu raviporukalle huokea yöpymistarjous (Riihimäen ravit 2015.)

Raviturismin saralla järjestetään mittaviakin yhteistyösopimuksia. Esimerkkinä tuoreesta, kansainvälisestä sopimuksesta on että keväällä Ranskassa ravattavan suurkilpailun Critérium de Vitessen voittaja kutsutaan ensi kesänä Suomeen Mikkelin St Michel – ajoon. Mikkelin ravirata järjestää voittajahevosen lentokuljetuksen ja Ranskasta tullaan järjestämään ranskalaisen ravimatkoimiston ja Mikkelin matkailun yhteistyönä ravimatkoja St Michel – tapahtuman yhteyteen (Niemistö 2016c, s.3.) Suomesta järjestetään matkoja ulkomaisiin ravitapahtumiin. Esim. Jyväskylän ravipalvelun Internet – sivuilla on matkatarjontaa mm. Ruotsiin ja Amerikkaan (Jyväskylän ravipalvelu 2016.)

2.5 Liiketoimintaympäristön lieveilmiöitä

Negatiivisia ilmiöitä, jotka saattavat vaikuttaa halukkuuteen toimia yrittäjänä tai sponsorina ravimaailmassa ovat esimerkiksi peliriippuvuus ja mainonnan etiikka, rahanpesu, doping, eläin- ja ympäristönsuojelurikkomukset sekä raveissa sattuneet onnettomuudet. Tässä opinnäytetyössä esitellään lieveilmiöiden esimerkkeinä peliriippuvuutta, mainonnan etiikkaa ja rahanpesua ja käydään läpi miten näiden kitkemiseen on panostettu.

2.5.1 Peliriippuvuus ja mainonnan etiikka

Annukka Merikallion (Merikallio ym. 2009, 3) mukaan yleisesti rahasta pelaamisen hyödyt ovat suuremmat kuin haitat mutta asia voi olla yksilötasolla toisin. Järjestäjän vastuu onkin nykypäivänä entistä merkityksellisempää.

”2,7 % suomalaisista 15–74-vuotiasta kärsii 2011 kerätyn väestöaineiston perusteella eri tasoista rahapeli-ongelmista. Kyseessä on 110 000 suomalaista” (Peluri 2016.)

Fintoto toimii siten, ettei peleihin tule häiriöitä. Kaikki pelikohteet valitaan tarkkojen kriteerien mukaan vastuullisuutta noudattaen. Mahdolliset ongelmat huomioidaan jo tuotekehityksessä ja niitä mietitään yhdessä viranomaisten kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriön organisoimaa peliongelmiin tutkimista ja seurantaan rahoitetaan Fintoton taholta ja yhtiössä panostetaan myös pelaamisen haittojen todenmukaiseen viestimiseen (Fintoto 2016b.)

R. Rautee (Merikallio ym. 2009, 83) toteaa että sähköiset kanavat ovat kaksijakoisia, ne ovat sekä mahdollisuus että uhka: saatavuus lisääntyy, aika ja paikka eivät rajoita pelamista (live – pelaaminen on nykyaikaa) ja yhä enemmän pelataan yksin.

Valtakunnallista peliongelmiin hoitojärjestelmää ei Suomessa vielä ole. Peliongelmiä hoidetaan eri tahoilla, kuten perusterveydenhuollossa ja mielenterveyspalveluissa. Maassa on kuitenkin ongelmaan erikoistuneita palveluita, kuten erilaisia säätiöitä (Mielenterveystalo 2016.) Kirjassa Rahapeliin kahdet kasvot A. Merikallio toteaa että Fintoto huolehtii osaltaan markkinoinnin eettisyydestä.

Kirjassa kerrotaan että Toto – pelaamisesta annetaan totuudenmukaista tietoa ja että Fintoto välttää mainonnassa pelaamiseen liittyvää ihannointia eikä suuntaa mainoksiaan lapsille (Merikallio ym. 2009, 137.)

2.5.2 Rahanpesu

” Rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jossa rikoksella hankitun rahan alkuperä pyritään häivyttämään ja saamaan se näyttämään lailliselta. Rahanpesu on olennainen osa järjestäytyneitä rikollisuutta, ja sellaisena myös osa kansainvälistä rikollisuutta” (Poliisi 2016.)

Raviradalla saattaa tulla tuntematon henkilö kysymään totovoittajalta, josko hän myy kuponkinsa eteenpäin kymmenen prosenttia suuremmalla summalla. Fintoto tekee ilmoituksen poliisille kaikista tietoonsa tulleista rahanpesuepäilyistä, kertoo A. Merikallio (Merikallio ym. 2009, 101.)

Sisäministeriö tiedottaa että johdonmukaisella yksinoikeusjärjestelmällä ja rahapelipolitiikalla se on pystynyt estämään pelaamisen haittoja, petosmuotoista pelitoimintaa, organisoitua rikollisuutta sekä harmaata taloutta. Sisäministeriön mukaan tämä on tärkeää kaikkien pelitoimintaan osallisten oikeusturvan toteutumisen kannalta (Sisäministeriö 2016.)

3 Raviyrittäjyyden mahdollisuuksia

3.1 Yrittäjän määritelmä ja yrittäjäksi ryhtyminen

Yksityinen elinkeinonharjoittaja voi toimia ammatin- tai liikkeenharjoittajana. Ammatinharjoittaja myy useimmiten omaan osaamiseensa perustuvia palveluita ilman toimipaikkaa, liikkeenharjoittaja taas yleensä tekee elinkeinotoimintaa liikkeessä (Akavan erityisalot 2016.)

Tilastokeskus määrittelee yrittäjäksi henkilön, joka harjoittaa omaan laskuunsa ja omalla vastuullaan taloudellista toimintaa. Tilastokeskuksen mukaan yrittäjä voi olla työnantaja tai yksinäinen yrittäjä kuten esim. freelancer tai ammatinharjoittaja. Yrittäjäksi luetaan osakeyhtiössä henkilö, jolla yksin tai yhdessä perheensä kanssa on vähintään puolet osakkeista omistuksessaan (Tilastokeskus 2016.)

Internetissä Yrityksen perustaminen -sivuilla esitellään eri vaihtoehtoja yrityksen perustamiseksi. Sivulla on luetteloitu mahdollisuuksiksi esimerkiksi oman yrityksen perustaminen, alihankinta (tehdään töitä toiselle yritykselle ja laskutetaan siitä), valmiin liiketoiminnan ostaminen, sivutoiminen yrittäjyys tai sukupolvenvaihdos (Yrityksen perustaminen 2016.)

Yrittäjät – verkkosivujen mukaan syyt yrittäjäksi ryhtymiseen vaihtelevat paljon. Jollekin voi olla itsestään selvää toimia yrittäjänä ja jollekin yrittäminen on sattumien summa. Sivulla listattuja syitä ovat mm. hyvä liikeidea, jatkaminen perheen toimivassa yrityksessä, harrastamisen kautta hankittu taito, muu erikoisosaaminen, toimeentulomahdollisuuden näkeminen, puhdas sattuma, tarjous tai tilaisuus jota ei voi ohittaa, mallin katsominen toisilta yrittäjiltä (Yrittäjät 2016.)

3.2 Hevostalous Suomessa

Hevosalan erityispiirteenä nähdään se, että tyypillisesti alalle siirrytään harrastamisen kautta sekä se, että yritystoiminta alalla on monimuotoista. Alalla on ProAgria Oulun (maaseudun asiantuntijapalveluverkosto) mukaan erittäin paljon sivu- ja harrastustoimista yrittäjyyttä. Yritysmuotoisia hevostalleja on laskettu olevan noin 3000 kappaletta eli noin 20 prosenttia Suomen 15 000 tallista. ProAgrian mukaan uusia hevosalan yrityksiä arvioidaan perustettavan Suomessa 100 – 200 kappaleen vuosivauhtia ja että ala työllistää maassamme yli 15 000 henkilöä. On myös laskettu, että tarvitaan kahdeksan hevosta työllistämään yksi kokoaikainen henkilö ja että kokonaisrahavirrat hevostaloudessa ovat noin 0,34 mrd. euroa (ProAgria Oulu 2016.)

Hevosurheilu – lehdessä julkaistiin taannoin Hämeen ammattikorkeakoulun lehtorin Terhi Thunebergin kirjoitus, jossa todettiin että hevosala itsekään ei ole kartalla yhteiskunnallisesta vaikuttavuudestaan koska mittaristo puuttuu. Kirjoituksen mukaan ei ole olemassa hevosalan toimialakatsausta josta selviäisi esim. alan tunnuslukuja tai kehitystrendejä. Hevonen tarvitsee paljon palveluja, mutta kukaan ei tiedä kuinka paljon niitä tarjoavia yrityksiä on. Thuneberg kertoo tämän johtuvan siitä, että Tilastokeskuksen luokitellessa yrityksiä päätoimialan ja niiden alaluokitusten mukaan, otsikoiden alla voi olla hyvinkin erilaisia yrityksiä. Hevosalaa yksilöiviä hakusanoja ei ole ja Thuneberg toteaaakin kirjoituksessaan hevosalan olevan viidakko ja että hevosalan yhteistä vaikuttavuus- ja työllistävyysfaktaa ei ole. Hämeen ammattikorkeakoulussa on Thunebergin mukaan yritetty listata yrityksiä joilla on jotain tarjottavaa hevosalalle (eläinlääkäriasemia, rehummyyjä, varuste-kauppa, kengittäjiä jne) ja on päästy lukuun 800 kpl mutta listan oletetaan olevan epätäydellinen. Työ jatkuu, Thuneberg kirjoittaa (Thuneberg 2016, 11.)

ProAgrian tekstissä todetaan hevosalan työllistävän yli 15 000 suomalaista, Thunebergin mukaan työllistävyys- tai muutakaan faktaa ei kuitenkaan ole tilastoitavissa luotettavasti.

3.3 Ravihevosityrittäminen

Raviyrittäjät voidaan karkeasti jakaa muutamaan ryhmään: niihin jotka tarjoavat ravitapahtumaan liittyviä oheispalveluja, niihin jotka omistavat hevosia sekä niihin jotka myyvät palveluja hevosityrittäjille.

Ravihevosta omistavan yrittäjän toimeentulo on usein monialaista ja koostuu pienistä palasista: ravihevosten pidon lisäksi voi liitännäiselinkeinona olla esim. maatilan pyörittystä, ratsastustallitoimintaa, tallipaikkojen tai laidunten vuokrausta ja hoitopalveluja, hevosvälitystä, ammattivalmentajana toimimista, kilpaohjastamista, kasvatusta ja jalostusta, hevos-tarvikemyyntiä, matkailu- ja ohjelmapalveluja, erilaisia ravikursseja, koulutusta, neuvontaa tai majoitustoimintaa. Monet hevosilalliset tuottavat omat heinänsä ja rehunsa itse ja osaavat itse kengittää hevoset. Yrittäjäyys voi olla myös sivutoimista tai hevosten pito kokonaan yrittäjän harrastetoimintaa.

3.3.1 Ravihevosen pitämisen kulut

Ravihevosen pitämiskulujen on laskettu vaihtelevan paljon. Vaihteluväli on Hevosenomistaja –yhteisön internet -sivujen mukaan muutaman sadan euron ja tuhannen euron välillä. Ratkaisevaa kulujen suuruudessa on se, valmennetaanko hevosta muualla vai valmenne-taanko sitä itse. Sivuilla todetaan, että jos hankkii hevosen taloudellisten odotusten vuoksi, on edessä usein pettymys. Vain noin puolen hevosista on laskettu yltävän kilpailemaan

ja niistäkin vain pieni osa ansaitsee niin paljon että se riittää kattamaan kulut. Jos hevonen taas onnistuu, saattaa se ansaita huomattaviakin summia. Kilpailuihin yltäneiden hevosten keskimääräisen vuosiansion on laskettu olevan noin 2 500 euroa (Hevosenomistaja 2016.)

Esimerkkilaskelma ravihevosen pitämisen kuluista: Huom! Hinnat ovat vain suuntaa-antavia, ja isojakin vaihteluja esiintyy. Vuosikustannukset esimerkkilaskelmassa on laskettu keskimääräisen hinnan mukaan.

- Valmennusmaksut ammattivalmentajalla 600 – 1 000 € / kk sis.alv. Esim. 800 € / kk tekee 9 600 € / vuosi
- Eläinlääkärikulut hevoskohtaisesti n. 500 – 1 000 € / vuosi.
- Ravurin henkivakuutus esim. 5050 €:n arvosta sisältäen laajennetun eläinlääkärikuluvakuutuksen 80 €:n omavastuulla (Kiinteän omavastuun lisäksi korvauksesta vähennetään 25 % kuluista/vahinko). Hinta vuodessa n. 460 € (Suomen Hevosomistajien Keskusliiton jäsenet saavat Tapiolan hevoslakuutuksista 10% alennuksen, jolloin kulut pienenevät vastaavasti).
- Hevosen varusteisiin kuten loimet, riimut jne. tulee varata esim. 400 € vuodessa.
- Hevosen kuljettamisesta ravikilpailuihin tulee maksaa hevosen valmentajalle tai kuljetusliikkeelle (laskutus yleensä valmentajan kautta) n. 0,30 – 0,70 € / km. Jos hevonen kilpailee 10 kertaa vuodessa keskimäärin 200 km reissun, niin kustannuksia tulee n. 700 € / vuosi (laskettu 0,35 € / km).
- Ajopalkkiot ohjastajakohtaisesti. Tunnetuimmat kuskit ottavat 17 – 20 € penkkirahan +15 % voittosummasta. Kannattaa kuitenkin aina neuvotella hinnoista ennen hevosen ilmoittamista tietyille kuskille. Jos hevonen kilpailee 10 kertaa ja voittaa keskimäärin 400 € / startti, niin ohjastajapalkkioihin kuluu n. 800 € / vuosi.

Tässä esimerkkilaskelmassa tulot ovat 4 000 € ja menot 12 960 €. Kustannusrakenne on aivan toinen, jos on mahdollisuus valmentaa itse hevostaan (Suomen hevosenomistajien keskusliitto ry 2016.)

3.3.2 Kasvatus ja jalostus

Ravitapahtumat ovat hevosnäyttelyiden ohella kasvattajalle tärkeitä näytön paikkoja. Menestyminen ravitapahtumissa ja näyttelyissä kertoo kasvatustyön tai siitostoiminnan tason.

Hämeen ammattikorkeakoulussa toteutettiin opinnäytetyönä kysely ravihevospasvattajille. Sen tuloksena saatiin tietoa, että kasvatustoiminta on pienimuotoista ja että hyvin harva harjoittaa sitä yritystoimintana ainakaan pääelinkeinonaan. Tunnearvo, perinteet, intohimo tiettyä rotua kohtaan ja elämäntapa motivoivat kasvattajaa enemmän kuin myynnistä saatavat tulot. Markkinatilanne koetaan heikoksi, kauppa ei käy ja kannattavuus on heikkoa.

Ravihevoskasvatuksen tulevaisuudennäkymät ovat opinnäytetyön mukaan huolestuttavat, sillä kolmasosa kyselyyn vastanneista oli ajatellut lopettavansa hevoskasvatuksen seuraavan viiden vuoden sisällä kannattavuusongelmien takia (Korhonen 2015.).

Maataloustuottajien keskusliiton (MTK) internet –sivujen mukaan on 2000 –luvun alkupuolella tehty hevosyrittäjyys selvityksiä, joiden perusteella hevosalan yrityksiä syntyy vuosittain 100 – 200 kappaletta. Arviot perustamisvauhdin jatkumisesta ovat noin sadan yrityksen vuosiluokkaa. Myös tuotantosuunnan vaihdoksia hevostalouteen tapahtuu maataloudessa alan kehittyessä. MTK:n mukaan hevoskasvatustoimintaa harjoittavien yrittäjien keski-ikä on korkea, joten järjestön mukaan sukupolvenvaihdosten on sujuttava ongelmitta ja hevostoiminnan olisi oltava vaihdostilanteissa kilpailukykyinen vaihtoehto. MTK:n laskemana Suomessa on yli 11 000 tilaa, joilla on hevosiin liittyvää toimintaa, perinteisimpänä toimintana hevoskasvatus. Kasvatukseen luetaan liittyvän usein lisäksi ravivalmennusta ja hoitotalleja (MTK 2016.)

Luvussa 3.2 käy ilmi, että ProAgria esittää hevostallien lukumääräksi Suomessa noin 15 000 kappaletta, MTK puolestaan on laskenut tallien määräksi noin 11 000. Ennusteet hevosalan yritysten perustamismäärästä vuositasona ovat samaa luokkaa molemmilla järjestöillä.

3.4 Ammattivalmennus

Hämeen ammattikoulussa vuonna 2011 on tehty opinnäytetyö jossa esitellään ammattivalmentajan työtä tunnuslukuineen. Opinnäytetyöstä selviää että ammatikseen valmentavien yritykset tarjoavat usein lisäksi muita, yleensä hevosalaan liittyviä palveluita. Opinnäytetyön mukaan keskimääräinen valmennusmaksu suomalaisella ammattiravivalmentajalla on vuonna 2011 ollut 562 euroa kuukaudessa. Tutkittujen yritysten liikevaihdot olivat 50 000 - yli 300 000 euroa eli vaihtelu oli suurta. Yrittäjien työmäärä oli tutkimuksen mukaan valtava: hevosten hoito ja valmennus päivisin ja raveissa käynti iltaisin nostivat työtuntien määrän 60 – 80 tuntiin viikossa (Myllymäki 2011.)

Kappaleessa 3.3.1 Ravihevosen pitämisen kulut esitettiin esimerkkilaskelma jossa ammattivalmentajan laskuttamaksi kuukausisummaksi arvioitiin 600 – 1000 euroa. Hinnoittelussa on siis huomattavia eroja.

Työtä hevosen valmennuksen lisäksi on se, että jos valmennusyksikkö on pieni kuten Suomessa yleensä, osa valmentajan työtä on myös valmennuspaikkojen ylläpitäminen ennen ja jälkeen ajamisen. Kunnossapito on aikaa, kalustoa ja muita taloudellisia resurs-

seja vievää. Isoimpien raviratojen yhteydessä toimivien tallien valmentajien ei tätä tarvitse tehdä. Näillä radoilla on erikseen palkattu ratamestari, joka pitää radan kunnossa.

Suomen ravivalmentajat ry:n internetsivujen mukaan ravivalmentaja on yritysjohtaja, työnantaja hevosenhoitajille ja apuvalmentajille, neuvonantaja, kilpailuttaja, PR – henkilö, ohjastaja, kengittäjä ja kotieläinlääkäri. Valmennuskeskus ja kalusto voivat olla omia tai vuokrattuja. (Ravivalmentajat 2016a.)

Ravivalmentajien keskuudessa on huolta alan tulevaisuudesta, tässä kirjoitus Suomen ravivalmentajat ry:n jäseneltä:

Luottamus palautettava alalle pikaisesti

Tässä kirjoituksessa sanotaan ääneen se, mitä laajasti puhutaan kulisseyksissä, muttei ehkä kovin suoraan ole aiemmin ääneen lausuttu. Hevosenomistajilla, valmentajilla ja kaikilla alalla toimivilla on yhteinen huoli hienon lajimme vallitsevasta tilanteesta. Olemme sillä kipupisterajalla, että pikaiset muutokset alan sisällä ovat välttämättömiä ja päätöksenteko tarvitsee johtajuutta ja koviakin ratkaisuja.

Valmentajien asiakkaat eli hevosenomistajat vähenevät, työpaikkoja katoaa, kasvatusta näivettyä ja toimijoiden aika menee pitkälti tilanteen surkutteluun. Huoli ja epävarmuus ovat voimakkaasti läsnä arjessa. Luottamus ja usko päättäjiin on mennyt. Koetaan ettei kenttää ymmärretä siitäkään huolimatta, että laaja harrastajapohja ja vahva ammattimainen osaaminen yhdessä on alamme vahvuus ja voimavara, jota voisi hyödyntää nykyistä voimakkaammin mm. uusasiakashankinnassa.

Suomen Hippos ry:n päätöksentekojärjestelmät ovat vanhanaikaisia. Hevosurheilulehti Oy:n tuottama lehti ei palvele hevosista kiinnostuneita riittävästi. Peliyhtiön strategiset toimenpiteet eivät nauti pelaajien eivätkä alan luottamusta. .

Raviradat: Konsulttiselvityksessä havaittuja asioita tulee viedä pikaisesti eteenpäin. Ratojen tulee löytää ehdottomasti yhteistoimintamalleja, yhteishankintojen ja sopimusten kautta sekä myös henkilöstön yhteiskäytön osalta. Kilpailupäivien vähentämisen, kausiluontoisemman kilpailutoiminnan myötä ja yhdessä kesäratojen paremman hyödyntämisen kautta säästöjä on varmasti saavutettavissa monellakin saralla. Niin kilpailusihteerien, toimitusjohtajien kuin myynnin saralla. Aluepelin kehittämisen siirtäminen ratojen vastuulle mahdollistaa myös henkilöstön tehtävänkuvien tarkastamisen tätä päivää vastaavaksi. Ratojen hallitusten on hyväksyttävä realiteetit ja löydettävä toimivan johdon kanssa muitakin tehostamiskeinoja kuin sisäänkirjoitusmaksut tai ns. pienien häntärahojen leikkaukset.

Näillä toimenpiteillä negatiivinen mieliala saadaan pysäytettyä, palkintoja saadaan korotettua sekä rakenteiden murtuminen estetään. Eli luottamus palautetaan! (Ravivalmentajat 2016b.)

Ravivalmentajat ovat ravimaailmassa keskeinen ammattiryhmä, jonka toimintaympäristö on laaja, jota säännöstellään ulkopuolelta monelta taholta ankarasti ja jonka vaatimustaso on korkea. Valmentajalla on oltava voimassaolevat raviurheilulisenssit.

Hippos esittelee verkkosivuillaan, että Suomessa valmennusta harjoittaa noin 4 000 henkilöä, joista 160 tekee sitä päätoimisesti ja omaa ammattilisenssin. Muut ovat harrastuk-

sekseen valmentavia. Jotta voi toimia valmentajana, on rekisteröidyttävä Hippoksen kautta. Kilpailulisenssin B haltijaksi, joka saa ilman rajoituksia ohjastaa ja valmentaa määritellään Hippoksen mukaan henkilö, joka on yli 20-vuotias yrittäjä ja joka harjoittaa valmentamista ja/tai ohjastamista kaupallisessa mielessä. Ammattivalmennuslisenssin A haltijaksi taas määritellään henkilö, joka on yli 20 – vuotias suomalainen yksityisyrittäjä, joka harjoittaa ravivalmennusta ammatikseen päätoimisesti. Ammattivalmentaja saa ilman rajoituksia ohjastaa ja valmentaa (Hippos 2016d.)

3.5 Ammattiohjastus ja esimerkkejä ravialan tulotasosta

Ammattiohjastajana toimimiselle on kovat edellytykset, osittain turvallisuussyistä. Raviurheilun on hektinen laji ja onnettomuuksia sattuu varotoimista huolimatta.

Hippos määrittelee Ammattiohjastajalisenssi D:n haltijan henkilöksi, joka harjoittaa lainaohjastusta päätoimisesti ja joka on vähintään 20 –vuotias yrittäjä jolla on Hippoksen A – ajolupa. Ammattiohjastajalisenssin saamiseksi on täytettävä korkeat vaatimukset, joiden pitää täytyä. Uralla tulee olla saavuttanut 300 ravilähtövoittoa sekä hakemusvuonna tai sitä edeltävänä vuonna on oltava saavutettuna vähintään 50 voittoa ja yli 100 000 euron palkintorahat (Hippos 2016e.)

Hippoksen sivuilta löytyy myös luettelo ammattiohjastajalisenssi D:n haltijoista vuodelta 2015. Näitä henkilöitä on 9 kpl. Sama ammattiohjastaja voi ajaa useamman lähdön yhden illan aikana.

Helsingin Sanomissa haastateltiin yhtä Suomen menestyneimmistä ammattimaisista raviohjastajista, Miika Forsia vuonna 2014. Haastattelussa kerrottiin hänen ajavan vuosittain noin 2000 ravilähtöä. Haastatteluiltaan Forss ajoi Vermossa kuusi lähtöä ja tienasi niistä yhteensä 3 630 euroa joista hän kertoi omaksi osuudekseen muutaman sata euroa plus ”penkkirahat”, joka on Forssin mukaan 17 - 20 euroa / lähtö. Palkintorahoista Forss kertoi ohjastajan saavan 5 – 15 %. Forss ei valmenna eikä hän omista valmennuslisenssiä. Forss kertoi lisäksi, etteivät ravimiehet yleensä levittele tulojaan. Hän kertoi tulevansa hyvin toimeen mutta lisäsi että raviala ei ole kultakaivos. Tienaaminen ei Forssin mukaan ole olennaista vaan se, että saa tehdä työtä josta pitää (Helsingin Sanomat 2014.)

Ilta-lehti julkisti verkkosivuillaan Suomen tunnetuimpien ravimiehien verotettuja tuloja vuodelta 2012. Valmentaja-ohjastaja Esa Holopaisen tuloiksi on ilmoitettu 79 501 euroa. Ravihevosen Brad De Veluwen omistajan, Lars Anders Ingmanin tulot puolestaan ovat olleet 16 952 euroa. Valmentaja-ohjastaja Mauri Jaara on tienannut 42 612 euroa, kun taas

kasvattaja Jouko Kempin tulot ovat olleet 230 671 euroa. Valmentaja-ohjastaja Harri Koivusen tuloiksi on ilmoitettu 15 665 euroa (Iltalehti 2013.)

3.6 Managerointi

Huippu-urheilija – verkkosivujen mukaan urheilumanageri tarkoittaa useimmiten yksilöurheilussa toimivaa avustajaa, jonka tehtävänä on huolehtia esim. sponsorointiyhteistyöstä, mediajulkisuudesta ja muista sovituista juoksevista asioista. Manageri myös välittää urheilijaa kilpailuihin ja on tärkeässä roolissa urheilijan taustaryhmässä (Huippu-urheilija 2016.)

Suomen ravimaailman ensimmäinen kansainvälinen menestyshevonen Charme Asserdal juoksi voittojuoksujaan 70-luvun lopulla pitkin Eurooppaa manageri Matti Rouhiaisien välittämänä. Rouhiaisella oli hyvät kontaktit Saksan raviympyröihin ja hevosen menestyttyä kilpailukutsuja sateli. Manageri hoiti ilmoittautumiset ja muut asiat raviratojen kanssa sekä järjesteli kuljetukset. Charme Asserdalin uran jälkeen Rouhiainen on luonut uraa Saksassa kokemuksensa ja verkostojensa turvin hevosenomistajien ja valmentajien hevosasioiden hoitajana, yhdyshenkilönä ja hevosvälittäjänä (Kemiläinen 2016, 9.)

3.7 Muu yrittäminen ja palveluiden osto

Ravihevosten pitäminen ja niillä kilpaileminen tuovat kerrannaisvaikutuksia niiden palveluiden ostoina, joita yrittäjä itse ei pysty tuottamaan. Näin syntyy taas yritysmahdollisuuksia ja työtilaisuuksia muille yrittäjille. Esimerkki erikoispalvelusta jota ei oikeastaan pysty tekemään itse on eläinlääkäri tai hevoselle annettavat erikoishoidot kuten fysioterapia. Muita hyviä esimerkkejä mahdollisesti ulkoistettavista palveluista edellä mainittujen ammattivalmennuksen ja -ohjastuksen lisäksi ovat mm. loimien pesu, valjaiden korjaus, karsinaelementtien asennus, hevosen käytösongelmien korjaus tai kirjanpito. Myös hevosen elämän loppuminen tuo tuloja alan yrityksille esim. teurashevosien oston ja kuljettamisen muodossa.

”Olemme yksityinen eläinvälitys- ja karjanhankintaliike, joka toimii koko Suomen alueella. Ostamme rajattomasti teuraskarjaa (naudat, karitsat, lampaat ja hevoset). Suoritamme eläinkuljetuksia myös rahtityönä tuottajille ympäri Suomen” (Karjanhankinta 2016.)

Lannan hyötykäyttö energiantuotannossa tai lannoitteena on ala jota kehitetään ja tutkitaan parhaillaan. Kyseessä on suuri kulu hevosityrittäjälle joten sekä yrittäjät että tuote-edustajat varmasti tervehtivät ilolla innovaatioita joilla hevosityrittäjä saisi sivutuotteestaan kohtuinvestoinneilla lisätuloja tai säästöä.

Esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriö sekä ympäristöministeriö järjestävät hevosenlanta – teeman ympärille tapahtumia. Tammikuussa 2016 järjestettiin Kaikki irti hevosenlannasta! – seminaari joka oli tarkoitettu kaikille hevosalan sidosryhmille päätöksentekijöihin ja yrittäjiin. Tarkoituksena tämän kaltaisissa tapahtumissa on selvittää miten ravinteet saadaan kiertoon, miten toimintaa voidaan tehostaa ja miten lantaa voisi käyttää hyödyksi energiataloudessa (Ympäristöministeriö 2015.)

Alalle tulee myös uudenlaista yrittäjyyttä. Helmikuussa 2016 jalokiviseppä A. Tillander julkaisi kilparatsastaja Marko Björsin suunnitteleman korusarjan joka on saanut vaikutteita hevosen kengityspakista ja jonka kohderyhmä ovat kaikki hevosihmiset (Alerini 2016, 24.)

3.7.1 Ammattipelaajat

Hevosvedonlyönnistä löytyy ammatikseen pelaavia henkilöitä, toteaa R. Rautee (Merikalio ym. 2009, 23.) Kirjassa kerrotaan että nämä pelaajat käyttävät tietopohjaansa hyödyksi ja etsivät pelikohteita joissa sattumalla on pieni osuus. He kartuttavat taitojaan, seuraavat alaa perusteellisesti, opiskelevat, hankkivat esim. ravihevosen kunnosta tietoja joita muilla ei ole ja tutustuvat talliyrittäjiin ja ajajiin.

Kuuluisimpia suomalaisia ammattimaisia pelisijoittajia on Jorma Vuoksenmaa. Omat ammattinsa ovat vielä tietojään myyvät vedonlyöntikonsultit, joiden kautta voi pelata internetissä (esim. suomalainen European Sports Betting Consultants) tai lehtien vihjepalstojen kirjoittajat. Jalostuskuvastot ja muut alan julkaisut tarjoavat työtä free lancer -kirjoittajille.

3.7.2 Sijoittaminen raviliigaan tuo yrittäjille töitä

Vuonna 2013 toimintansa aloittanut Raviliiga on mahdollistanut tavallisten harrastajien pääsemisen ravihevosen omistajaksi ja osaksi ravitaloutta ostamalla liigahevosesta osan. Yrittämisestä tässä omistus-yhteydessä tuskin voi puhua, osuudet ovat pieniä ja mahdollinen tuotto hämmöittää vuosien päässä. Yhteisomistaminen ja liiga mahdollistavat kuitenkin sen, että liigan omistaman hevosen valmentaja-yrittäjällä ja ohjastajalla on töitä.

Liigalle on laadittu budjetti, jonka puitteissa kutakin liigaa isännöivän raviradan valitsema valmentaja huutaa liigalle hevosen huutokaupasta. Liiga on olemassa aina neljä vuotta kerrallaan. Kirjoittaja on itse osakkaana kahdessa raviliigassa, vuoden 2013 Mikkelin raviliigassa ja vuodelta 2014 Jokimaan raviliigassa Lahdessa. Vuonna 2013 hevosen omistajuus jaettiin 700 osaan ja kukin osuus maksoi 100 €. Tällä panostuksella pääsi helposti ja edullisesti saamaan elämyksiä ja uusia ulottuvuuksia ravien seuraamiseen. Osakkaalle ei synny muita kuluja osuusmaksun lisäksi. Hevonen myydään 4 vuoden jälkeen. Hevosen

juoksevat voitot ja myyntihinta jaetaan osakkaiden kesken, mikäli rahaa on jaettavaksi. Ensimmäinen raviliiga päättyy vuonna 2017 ja silloin nähdään onko sijoitus kannattanut. Rahallinen yhteinen panostus hevosen hankintaan on mahdollistanut sen että on voitu hankkia tasokkaampi hevonen joten kannattavuusodotus on realistinen. Vaikka sijoitus ei osoittautuisi kannattavaksi, voi ajatella tukeneensa suomalaista yrittäjyyttä.

3.8 Hevosyrittämiselle apua

Suomessa on tiedostettu että hevosala on tärkeä talouden moottori ja maaseudun elävöittäjä. Hippolis (Hevosalan osaamiskeskus ry) on perustettu hevosalaa hyödyttämään. Se on valtakunnallinen yhteistyöorganisaatio hevosalalla joka kokoaa tietoja, tekee julkaisuja, valvoo etuja, toteuttaa projekteja, järjestää seminaareja ja kursseja, osallistuu alan kehittämishankkeisiin ja jopa ylläpitää museota. Hippolis edustaa Suomea kansainvälisissä hevosalan yhteistyöelimissä (Hippolis 2016a.)

Hippoloksen internet -sivuilla on paljon tietoa alan yrittäjille. Sivulla on esitelty yksityiskohtaisesti tahoja joilta yrityksen on mahdollista hakea apua, mukaan lukien paikalliset toimintaryhmät, ELY –keskukset, ProAgria ja Uusyrittäjäkeskus. Hippoloksen kerrotaan edistävän pitkäjänteisesti mm. alan toimintaedellytyksiä sekä kehittävän yrittäjyyttä, yhteistyötä, edunvalvontaa, verkostoitumista ja kansainvälistymistä (Hippolis 2016b.)

Tietoa hevosalan yrittäjille löytyy esimerkiksi internetistä Hevosyrittäjä – sivuilta. Tietoa saa mm. yrityksen perustamiseksi, sopimusten ja ilmoituksen laatimiseksi, talouden hoitamiseksi, tallirakennuksista, kannattavuussuunnitelmiin sekä markkinointia varten. Sivulla on yrittäjän avuksi myös palveluhakemisto (Hippolis 2016c.)

ProAgria antaa internet – sivuillaan neuvoja toimialoittain. Hevosalan yrittäjiä neuvotaan mm. budjetoinnissa, kulurakenteiden tarkastelussa ja antamalla tietopankistaan vertailutietoja. ProAgrian sivujen mukaan yritysten toiminnan kannattavuuden tärkeiksi vaikuttaviksi listataan sijainnin ja saavutettavuuden lisäksi toiminnan laajuus ja muoto sekä yrittäjä osaaminen ja yrityksen pääomarakenne. Hevosalan todetaan olevan suhdanneherkkä ala ja tämän johtavan usein taloudellisiin vaikeuksiin. ProAgria moittii yritysten toimintaa usein kovin lyhytjänteiseksi ja suosittelee että yritykset panostaisivat kunnollisiin laskelmiin joilla toiminta olisi kannattavaa ja maksuvalmiuskyky parempi. (ProAgria 2016.)

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön empiirisen osan muodostavat alkuvaiheiden, tavoitteiden, suunnitelman ja menetelmävalinnan esittely, aikataulut, toteutuksen kuvaus, aineiston ja lähteiden läpikäynti sekä tulosten esittely.

4.1 Alkuvaiheet ja kohteen valinta

Aihevalinta ravimaailmasta oli kirjoittajalle selvä jo pitkään ennen työn aloittamista. Aiheen kohdennus yrittäjyyteen tarkentui kun kirjoittaja tutustui ravien taustoihin paremmin. Ravimaailma oli temmannut harrastustasolla mukaansa ja saanut miettimään ravitapahtumien kytkentöjä ja niiden taustalla vaikuttavia voimia. Ravit vaikuttivat isolta kokonaisuudelta josta kirjoittajan perinpohjaisena luonteena teki mieli ottaa selvää - tavallisen harrastajan kun oli vaikea hahmottaa, mikä taho organisoii mitään toimintaa. Raveissa kerrottiin liikkuvan isoja rahasummia joten liiketaloudesta kiinnostuneen kirjoittajan mielestä oli mielenkiintoista miettiä mihin osaan raviliiketoiminnasta yrittäjähääluisen ihmisen on mahdollista iskeä. Samalla selviäisi ravitapahtumien taustoja, niihin liittyvää työtä sekä sitä, onko liiketoiminnalle mahdollisia esteitä - onko yrittäjän ylipäättään mahdollista yrittää ravimaailmassa.

Raveihin liittyy paljon erityiskäsitteitä ja raviurheilulla on iso kansantaloudellinen merkitys kun mietitään rahan leviämistä tavaroiden ja palvelujen oston sekä raviturismin muodossa. Raveihin liittyy positiivisia ilmiöitä kuten vapaaehtoistyö ja negatiivisia ilmiöitä kuten peliriippuvuutta, jotka niin ikään olivat kirjoittajan mielestä kansantaloudellisesti huomionarvoisia ja kiinnostavia seikkoja.

Aiheen löydyttyä kirjoittaja suoritti selvitystyötä että juuri tästä näkökulmasta ei opinnäytetyötä ole aiemmin tehty. Hevosalasta yleensä on kirjoitettu paljon esim. Hämeen ammattikorkeakoulussa maaseutuelinkeinojen koulutusohjelmassa sekä yksittäisistä ravitapahtumista esim. asiakaspalautteen keräämiseksi eri ammattikorkeakouluissa.

4.2 Tavoitteet ja kysymykset

Opinnäytetyön tavoitteen, mitä kaikkea yrittäjyyttä ravikilpailut pitävät sisällään, selvittämiseksi oli otettava selvää kysymyksistä mitä mahdollisuuksia yrittämiselle ja liiketoiminnalle ravit yleensäkin tarjoavat tai onko yrittämiselle esteitä. Mikä houkuttaa yrittämään raveissa ja uskaltaako alalle lähteä yrittäjäksi? Päättävöitteen esiin saamiseksi oli luontevaa asettaa sivutavoitteeksi sitä tukevien keskeisten käsitteiden läpikäyminen. Keskeisiksi käsitteiksi kirjoittaja asetti mm. ravien liiketoimintaympäristön ja nykytilan kuvailun ja muu-

tamien erilaisten raviammattien esittelyn. Siinä rinnalla sivuttaisiin myös raviurheilun kansantaloudellista merkitystä sekä raveihin liittyviä tulevaisuuden haasteita ja lieveilmiöitä..

Sivutavoitteena kirjoittajalla oli myös esitellä lajin monipuolisuutta ja selkiyttää ravitapahtumien taustoja kiinnostuneille uusille yrittäjille tai harrastajille.

4.3 Suunnitelma

Kirjoittaja keräsi erilaista aineistoa ravimaailmasta vuodesta 2014 alkaen ja teki havaintoja tapahtumista joihin itse osallistui katsojan ominaisuudessa. Työn suunnittelu alkoi hahmottua aiheen ja tavoitteiden tarkennuttua. Tapahtumaketjun selvittämiseksi ja jotta saisi selville yrittämismahdollisuudet ja – esteet oli ilmeistä, että kirjoittajan täytyi ensin pureutua siihen kuka hallinnoi tapahtumia eli pelejä ja itse kilpailuja, sitten liiketoimintaympäristöön ja - mahdollisuuksiin joita tapahtumat tarjoavat. Sisällysluettelon runko ja opinnäytetyön rakenne syntyivät loogisesti seuraten tapahtuman järjestämisen etenemistä.

Aiheen rajausta oli hankalin osa suunnitelmassa. Ravit on niin iso kokonaisuus että niihin liittyvää tietoa oli saatavilla erittäin paljon. Oli mietittävä mitä osia tarjolla olevasta tiedosta jätetään kokonaan pois ja kirjoittaja päätyi ratkaisuun jättää opinnäytetyön ulkopuolelle isoja, aihetta sivuavia asiakokonaisuuksia kuten tarvittavien varusteiden ja palveluiden yksityiskohtaisen luetteloinnin, ravikilpailusäännöt ja – määräykset, raviturismin euromääräiset, alueelliset vaikutukset, yrityksen perustamiseen yleisesti liittyvät yksittäiset vaiheet sekä raviyrityksen tuotto-odotusten laskennan.

4.4 Menetelmän valinta

Menetelmänä on käytetty laadullista tutkimusta. Opinnäytetyössä on kuvattu ravikilpailuja ilmiönä ja pyritty vastaamaan kysymykseen mitä yrittäjyyttä ne pitävät sisällään. Opinnäytetyö ei ole yksittäinen, yhteen ravitapahtumaan liittyvä tapaustutkimus vaan työssä on käytetty aineistona esimerkkejä eri ravitapahtumista ja raveihin liittyvää materiaalia yleensä. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole tapahtumien keskinäinen vertailu vaan ajatuksena on ollut koota yhteen hajallaan olevaa tietoa yrittämisen mahdollisuuksista tai mahdottomuuksista ravitapahtumissa.

Kirjoittajan käyttämä menetelmä on dokumenttiaineistoa analysoiva nykytilan kuvaus. Kirjoittamisessa on hyödynnetty haastatteluja ja kirjallista materiaalia: kirjoja, lehtiartikkeleita, internet-sivuja, opinnäytetöitä, esitteitä ja mainoksia.

4.5 Aikataulutus ja toteutuksen kuvaus

Kirjoittaja aloitti materiaalin keräämisen vuonna 2014. Realistisen kirjoitustyön aloittamisen kirjoittaja aikataulutti vuoden 2016 alkuun. Ilta-opinnot, päivätyö ja perhe-elämä takasivat sen, että aiemmin täysipainoista tai tehokasta kirjoittamista ei voinut ajatella. Kun ajallinen aloittaminen lähestyi loppuvuodesta 2015, suoritti kirjoittaja suunnitellusti aiheen tarkennuksen, osallistui opinnäytetyön orientoitumiskurssille ja aloitti materiaalin systemaattisen lajittelun. Koko prosessin ajan mukana kulki päiväkirja/muistivihko johon kirjoittaja saattoi milloin tahansa tehdä muistiinpanoja ja kirjata ylös ajatuksia tai aineistoideoita. Oli mielenkiintoista huomata miten alitajunta työskenteli aiheen kimpussa vaikka itse jäsennelty kirjoitustyö ei ollut vielä alkanut.

Kirjoitustyö pääsi alkamaan aikataulussa tammikuussa 2016. Työ sujui itsenäisesti ja mielenkiintoista materiaalia kerääntyi lisää kirjoittamistyön aikana. Aiheen rajaus tuotti hankaluuksia, alasta löytyi todella paljon hajanaista tietoa joka kaikki tuntui alkuun jollain tapaa asiaan liittyvältä. Riskinhallintatoimenpiteenä oli suoritettava karsintaa kertyneestä materiaalista jotta tarkastelun kohde, yrittämismahdollisuudet ja raviyrittäminen, ei huku – kuitenkin tinkimättä keskeisten käsitteiden esittelystä jotka saattavat asiaan perehtymättömälle lukijalle olla aivan vieraita. Materiaalia läpikäydessä piti myös olla tarkkana siitä milloin puhutaan esim. rahapelien tuotosta yleensä ja milloin vain ravipelien tuotosta sekä milloin hevostaloudesta yleensä ja milloin vain ravitaloudesta. Käsitteet tuntuivat sotkeentuvan aineistoissakin, joten kirjoittaja kelpuutti opinnäytetyöhön vain ne lähteet, joissa pystyi varmistumaan asian sisällöstä. Nämä kaksi asiaa, aiheeseen ja alaan löyhästi liittyvät monet, monet asiat sekä läheisten käsitteiden sotkeentuminen aineistoissa kirjoittaja tunnistasi erityisiksi riskeiksi työssään ja näihin hän kautta linjan kiinnitti erityistä huomiota.

4.6 Aineisto ja lähteet

Aineistoja on käytetty monipuolisesti. Teoriaosuuden koostamiseen on hyödynnetty erilaista kirjallista materiaalia: mm. lehtiartikkeleita, kirjoja, opinnäytetöitä ja internet-sivuja. Valmiin aineiston lisäksi kirjoittaja haastatteli kolmea ravi-ihmistä ja kirjoitti myös omista havainnoistaan ravitapahtumissa. Kirjoittaja on Hevosurheilu – lehden lukija ja lehden artikkeleita ja mainoksia on käytetty lähdeaineistona tai vihjeenä lähdeaineiston etsimiseksi.

Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta on niukasti. Kirja Rahapelien kahdet kasvot (Merikallio ym, 2009) osoittautui erittäin hyväksi ja kattavaksi perusteokseksi Suomen pelijärjestelmästä ja ravien erityispiirteistä. Kirjoja lähdeaineistoina käytettiin myös kun kirjoittaja mää-

ritteli teoriaosuuteen käsitteet tapahtumamainonta (ruotsinkielinen lähde-teos) ja yrittäjien verkostoituminen.

Arto Kolmosen haastattelu vapaaehtoistyöstä Riihimäen raveissa oli avoin haastattelu. Arto Kolmonen on kirjoittajan perhetuttu. Juha Wikmanin (Itä-Uudenmaan Oriyhdistys ry/Loviisan ravit) ja Satu Heinon (Vermon ravirata Oy) haastattelut tapahtuivat sähköpostitse.

Verkkosivuja on käytetty lähteenä paljon, mikä on luontevaa - ajantasaisin tieto kun nyky-päivänä löytyy verkosta ja kaikki ajan hermolla olevat toimijat tietävät että verkossa tulee näkyä. Alaan liittyvät tiedonmuruset olivat erittäin hajallaan, vähän eri muodoissa eri sivuil-la ja kirjoittaja vietti paljon työtunteja tutustuen eri instanssien verkkosivuihin puntaroiden mitä painoarvoa minkäkin sivun sisällöllä lopputuloksen kannalta on.

Korhosen opinnäytetyö ravihevoskasvatuksesta ja Myllymäen opinnäytetyö ammattiravi-valmentajan toiminnan tunnusluvuista valikoituivat mukaan aineistoksi, koska niissä oli tietoa nimenomaan ravitaloudesta. Kuten kirjoittaja aiemmin totesi, oli välillä vaikea erot-taa eri kirjoituksista milloin käsiteltiin vain ravitaloutta ja milloin hevostaloutta yleensä.

4.7 Tulokset ja johtopäätökset

Opinnäytetyössä todentuu se, miten suosittua raviurheilu on ja miten paljon osasia ja taustatyötä ravikilpailuihin liittyy. Tutkimusongelmaan - mitä yrittäjyyttä ravikilpailut pitävät sisällään - vastaamiseksi tutkimuksessa selvitettiin yrittämistä, sen mahdollisuuksia, sääntelyä, esteitä ja tulevaisuuden haasteita lähdeaineistoa ja kirjoittajan omia havaintoja hyö-dyntämällä. Selvisi, että raviradoilla tulevaisuus on niiden yrittäjien joilla on kyky tuottaa sujuvat puitteet ravitapahtumille sekä niiden yrittäjien, jotka tuottavat sisältö- ja oheispal-veluja tapahtumille. Tutkimuksen tuloksena syntyi käsitys siitä, miten raha kiertää ravi-maailmassa, miten työvoima raveissa jakaantuu, onko alalla eettisesti turvallista yrittää, ehdotuksia jatkotutkimuskohteista sekä toteamus tilanteesta että alan voidaan todeta ole-van tulevaisuudessa suurien haasteiden ja muutosten edessä.

Raveilla on laajoja talousvaikutuksia. Hevosalan yritykset ostavat paljon palveluita joita eivät itse pysty tuottamaan ja raviturismi tuo rahaa ravipaikkakunnille. Alan yritykset ovat kuitenkin lähdeaineiston mukaan hämmästyttävän tilastoimattomia. Se tiedetään, että harrastustoiminta ohjaa usein raviyrittäjyyden pariin, alalla on runsaasti sivutoimista yrittä-jyyttä ja että yrittäjien tulot koostuvat monista eri lähteistä.

Voidaan päätellä että ravikilpailut tarjoavat paljon niihin suorasti tai epäsuorasti kytköksissä olevia yrittäjyys- ja erikoistumismahdollisuuksia. Yrittäminen alalla on osin tiukasti säänneltyä eikä onnistu ilman intohimoa, verkostoitumista ja asiantuntijuutta.

4.7.1 Ravien suosio ja työvoiman jakaantuminen

Lähdeaineistosta kävi kautta linjan esiin miten suosittua raviurheilun seuraaminen on. Suomessa ravataan lähes vuoden jokaisena päivänä ja yleisömäärä on lähteestä riippuen 600 000 – 700 000 henkilöä vuositasolla. Raveihin tullaan eri syistä, kilpailemaan, tekemään työtä, pelaamaan, hakemaan jännitystä tai elämyksiä, kannattamaan suosikkiurheilijaa tai –hevosta, tapaamaan ihmisiä ja katsomaan hevosia. Lähdeaineistoista ja kirjoittajan omien havaintojen pohjalta käy ilmi että ravitapahtuman työntekijät jakaantuvat vapaaehtoiseihin, palkattuun henkilökuntaan ja palveluistaan laskuttaviin, oheistoimintaa järjestäviin tai myyntipaikan vuokranneisiin yrittäjiin. Vapaaehtoisten panos on merkittävä. Sähköpostissa kesäraveja Loviisassa järjestävän Itä-Uudenmaan Oriyhdistyksen puheenjohtaja kertoo että 75 ihmistä sadasta tarvittavasta työntekijästä toimii vapaaehtois pohjalta.

4.7.2 Ravitapahtumiin liittyvät yrittäjän liiketoimintamahdollisuudet

Yllättävää on, että ravitapahtumissa ei tutkimuksen mukaan toimi kovinkaan monta yrittäjää jotka laskuttavat liiketoimistaan. Tämän opinnäytetyön lähdeaineiston mukaan tapahtumissa laskuttavina yrittäjinä voivat toimia esimerkiksi kuuluttajat, tuomarit, eläinlääkärit ja ohjastajat. Kaikki edellä mainitut ammatit vaativat tiukkaa ammattitaitoa joten kuka tahansa ei voi lähteä alalle yrittämään. Markkinat tapahtumissa ovat siis pienet yksityisyri-tystoiminnan suhteen. Kuten kappaleesta 3.5 saimme lukea, ammattiohjastajille on Hippo ry:n puolelta asetettu erittäin korkeat vaatimukset. Yllätys kirjoittajalle oli, että puhtaasti ammattiohjastukseen oikeuttavan lisenssin haltijoita on Suomessa Hippoksen mukaan ollut vuonna 2015 vain 9. Suurin osa ohjastajista on hevosten omistajia tai niiden palkattuja ammattivalmentajia. Ammattivalmentajan ja –ohjastajan välistä eroa on hyvä tässä kohtaa painottaa: ammattiohjastaja on palkattu vain ohjastamaan hevosta tietyssä tapahtumassa, ammattivalmentaja taas saattaa vastata sopimuksen mukaan kokonaisvaltaisesti hevosen perushoidosta, harjoittelusta, ilmoittamisesta kilpailemaan, kuljettamisesta kilpailupaikalle ja ohjastamisesta.

Tutkimuksen mukaan ravitapahtuman talousvaikutukset ympäristöön tarjoavat yrittäjämahdollisuuksia jo enemmän. Alalla yrittäminen on kuitenkin hyvin säänneltyä. Ravipelien järjestäminen on esimerkiksi lainsäädännöllä turvattu Fintoto Oy:lle eikä yksityinen elinkeinonharjoittaja tai muu taho voi järjestää ravipelaamista. Tutkimuksessa käy ilmi että pelimyynnistä saatavaan asiamiespalkkioon yrittäjällä on mahdollisuus. Kirjoittajan arvion

mukaan 8 % palkkio yksistään ei riittäne liiketoiminnan pyörittämiseen ja myös Fintoto Oy:n hakemussivuilla oletusarvona yhteistyölle on että asiamieskumppanilla on valmiiksi pyörivä liikepaikka ja asiakaskunta. Tutkimuksen tulos on että asiamiespalkkio on lisä muulle liiketoiminnalle esim. R – kioskeissa, joiden tarjonta on nykyään erittäin kattava ja myynti muodostuu monesta pienestä palasesta.

Ravihevosten kuljettamiseen, varusteisiin ja hoitotarvikkeisiin liittyy paljon liiketoimintamahdollisuuksia, jotka ovat suorasti tai epäsuorasti kytköksissä ravitapahtumiin. Kirjoittaja on havainnoinut, että raveissa vertaillaan kalustoa, saadaan tuotteille näkyvyyttä, verkostoidutaan, vaihdetaan kokemuksia ja jopa vakoillaan kilpailijoita. Tuote-edustajien, maa-hantuojien ja myyjien kannattaa aktiivisesti näkyä ravitapahtumissa. Alalla onkin näkyvisissä uudenlaisia yhteistyön ja markkinoinnin muotoja, kuten kappaleessa 2.3 esitelty, kaikki sidosryhmät yhdistävä Jokimaan raviradan kärrypäivä.

Tutkimuksessa tulee esiin seikka, että ravit sisältävät yrittäjyyttä myös tapahtumamainonnan muodossa. Ne ovat yritykselle mahdollisuus tavoittaa kerralla iso määrä ihmisiä ja on yrityksen markkinointistrateginen ratkaisu valita ravikansa kohderyhmäkseen. Kirjoittajan havaintojen perusteella raveissa kävijät ovat läpileikkaus Suomen kansasta - kävijöitä on monenlaisista eri ryhmittymistä ja kaikista ikäluokista.

Raviturismin vaikutukset ravipaikkakuntien, matkan varrelle jäävien taukopaikkojen ja esim. bussiyhtiöiden taloudelle ovat huomionarvoiset. Kirjoittaja laski tutkimuksen yhteydessä että Loviisan kesäraveihin 8.6.2016 oli ilmoittautunut 135 hevosta, joten kuljetuskalustoa oli liikkeellä paljon. Kaukaisimmat hevoset tuotiin paikalle Inarista, Eestistä ja Ruotsista saakka. Tutkimuksen tuloksena syntyi huomio, että polttoaineketjujen ja majoitusliikkeiden kannattaa huomioida parkkipaikkojensa ja liiketoimintansa suunnittelussa nämä asiakkaat sekä ravipaikkakunnalle saapuvat katsojat. Tutkimuksen aikana tuli esiin myös että Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen tehdään ravimatkoja. Tätä mahdollisuutta yrittäjän työllistäjänä esim. oppaan tai matkanjärjestäjän ominaisuudessa kannattaa selvittää vaikka lisäliiketoiminnaksi muun yrittämisen ohella.

Hevosalan ympärille kytkeytyy paljon yrityksiä jotka tarjoavat palveluja hevosyrityksille. Luvussa 3.2 viittauksessa Terhi Thunebergin tekstiin todetaan että näistä yrityksistä ei Tilastokeskuksellakaan ole olemassa luokitusta, määrällisiä tai taloudellista vaikuttavuutta mittaavia tietoja. Teoriaosassa kirjoittaja nosti esiin esimerkkejä ulkoistettavista palveluista sekä alaa sivuavasta tuotannosta – teuraskuljetuksista, lannan hyötykäytön kehittämisestä ja jopa korusuunnittelusta. Tutkimustulos havaintojen ja lähdeaineiston pohjalta on että raviala yleensä tarjoaa paljon yrittäjyys - ja erikoistumismahdollisuuksia ja että suuri osa

palveluista liittyy välittömästi tai välillisesti myös ravikilpailuihin koska niitä on käytettävä riippumatta hevosen kilpailu-uran pituudesta ja menestyksestä.

Mielenterveystalon verkkosivuilta lainatusta tekstistä kappaleessa 2.5.1 lukee että Suomessa ei toistaiseksi ole valtakunnallista peliongelmaisten hoitojärjestelmää. Tämä on puute, jota paikkaamaan yrittäjillä tai esimerkiksi erilaisilla säätiöillä on halutessaan mahdollisuus lähteä selvittelemällä rahoitusmahdollisuuksia ja perustamalla yksityisiä hoitoklinikoita. Tämä yrittäminen ei tietenkään ole suoranaista raviyrittäjyyttä vaan liittyy kaikkeen ongelmapelaamiseen, mutta tarjoaa liiketoimintamahdollisuuden.

4.7.3 Ravikilpailujen järjestämisen haasteet

Tutkimuksen myötä selvinnyt raviratoja ylläpitävien voittoa tuottamattomien yhdistysten ja voittoa tavoittelevien osakeyhtiöiden rooli on mielenkiintoinen. Kilpailuja varten tarvitaan ravirata. Yhdistysten ja osakeyhtiöiden tehtävä on tarjota puitteet Fintoto Oy:n järjestämille ravipeleille. Kuten kappaleesta 2.2. käy ilmi, on monen raviradan taloustilanne kestäättömän kireä. Pelaaminen netin kautta syö ratojen saamia maksuosuuksia pelivaihdosta, yleinen taloustilanne tiukentuu ja kilpailu yleisön huomiosta kovenee. Yhdistykset tekevät kovan työrupeaman ravikilpailujen eteen eivätkä kuitenkaan saa tuottaa tapahtumilla voittoa. Mittava vapaaehtoistyövoima ei myöskään saa ponnistuksistaan palkkaa. Tutkimuksessa lähdeaineistossa on nähtävissä trendi että yhdistykset yhtiöitetään ja niitä aletaan johtaa ammattimaisesti, kuten esimerkkitapauksessa sivulla 5 Tampereella on tehty. Tulevaisuuden haaste on mistä näihin perustettaviin yhtiöihin löytyy rohkeita yrittäjiä, joilla on kyky tuottaa sisältö- ja oheispalveluja ravien yhteyteen. Lisähaaste tuottoa tavoitteleville yrityksille on, että niiden on huomattavan paljon vaikeampi houkutellessa tapahtumiinsa palkatonta vapaaehtoistyövoimaa kuin yleishyödyllisten yhdistysten.

Kuten lähdeaineiston esimerkeistä käy ilmi, tapahtuman tuotto ei synny toto- tai ruokamyynnillä, vaan tuottoja tuovat esimerkiksi lipunmyynti ja iltajuhlat. Uuden yhtiön on ratkaistava paljon strategisista asioista, kuten esim. raviradan keittiöpalvelut – palkataanko henkilökunta itse vai vuokrataanko tilat ravintolayrittäjälle. On oltava myös innovatiivinen suhteen, miten uusia harrastajia saadaan lajin pariin ja vältetään kilpailevien hevosten vähenemisen aiheuttama riski toiminnalle. Viimeisin uutuuksia raviradoilla ovat hyvin isoista rintamerkeistä tunnistettavat ja helposti lähestyttävät Ravioppaat. He ovat henkilöitä, jotka auttavat paikalle tullutta yleisöä kaikenlaisissa raveihin liittyvissä ongelmissa ja kysymyksissä. Ravioppaat ovat aloittaneet toimintansa tänä vuonna ja ovat hyvä esimerkki siitä että usein hyvän ja ison parannuksen ei tarvitse olla valtava panostus.

Ravikilpailuja ja siten raviyrittäjyyttä uhkaavan toimintariskin eli osallistujien vähenemisen lisäksi teoriaosuudessa mainittujen taloustilanteen ja liian tiiviin kisamäärän lisäksi voisi kirjoittajan havaintojen mukaan olla palkintotaso. Palkintotason pitää pysyä houkuttelevana ja motivoivana ja sen lasku ei ole ratkaisu raviratojen talousongelmiin mikäli se samalla karsii osallistuvien hevosten määrää.

Kirjoittaja on havainnut ravitapahtumissa ongelmaksi sen että kilpailujen kesto voi venyä useamman tunnin mittaiseksi. Tapahtuman sujuvuus on asia johon järjestävän tahon pitää panostaa oman kustannustehokkuutensa maksimoimiseksi, yleisön houkuttelemiseksi käyttämään tapahtumaan aikaansa ja olemaan paikalla loppuun saakka sekä kilpailijoiden osallistumisen mahdollistamiseksi pitkänkin matkan päästä. Tutkimuksen tuloksena syntyy ajatus siitä että yhtiöittäminen sekä tapahtuman sujuvuuden ja tehokkuuden suunnittelu tarjoaa työtä yrittäjälle konsultin ominaisuudessa.

Oman yllätyksensä ravien tulevaisuudelle tulevat tuomaan myös peliyhtiöiden kehittämät virtuaaliravit, joissa pelaajat pelaavat oikealla rahalla virtuaalilähtöjä. Ruotsiin virtuaalihevokset ovat jo rantautuneet, Suomessa lainsäädäntö vielä tällä hetkellä estää vastaavat pelimuodot.

Negatiiviset lieveilmiöt on tutkimuksen mukaan ravimaailmassa tunnistettu ja niiden suhteen on sekä peliyhtiön että järjestäjien puolesta suhtauduttu asiallisesti ja vakavuudella silmiä ummistamatta. Siinä mielessä yrittäminen ravimaailmassa on eettisesti turvallista. Alan tarkka säätely toimii sekä hyvässä että pahassa rajoittavana tekijänä – sekä rajoittaa yrittämisen mahdollisuuksia että tekee siitä turvallista ja valvottua. Eläinrääkkäystä, dopingia, päihteitä tai rahanpesua ei ravimaailmassa sallita, peliriippuvuuteen on saatavilla peliyhtiön tukemaa apua ja peliyhtiöllä on noudatettavat vastuullisuuskriteerit.

4.7.4 Hevosyrittäjän mahdollisuudet

Tutkimuksen tuloksena syntyi käsitys siitä, miten raha kiertää – mitä enemmän ravipelejä pelataan, sitä enemmän Hippos ry ja Fintoto oy tukevat kotimaista hevostaloutta ja sitä kautta taas hevosyrittäjillä on lisää mahdollisuuksia harjoittaa liiketoimintaansa ja kilpailuttaa hevosiaan. Jos ei ole kilpailevia hevosia, ei ole ravejakaan joita pelata. Hevosala on merkittävä työllistäjä. Kappaleessa 3.2 Hevostalous Suomessa kerrottiin alan työllistävän 15 000 suomalaista. Hevospeleistä alalle palautuva tuotto on merkittävä osa rahoitusta.

Alalla on riippuvuussuhteita, joihin tulevaisuudessa tulee vaikuttamaan vuodelle 2017 kaavailtu toiminnan muutos jossa Suomessa toimivat peliyhtiöt Veikkaus, Fintoto Oy ja Raha-automaattiyhdistys liitetään yhdeksi isoksi rahapeliyhtiöksi (MTV 2015.)

Kaikki kappaleessa 3.1 mainitut vaihtoehdot yrittäjäksi ryhtymisessä ovat mahdollisia ravimaailmassa: voi joko perustaa oman yrityksen, toimia alihankkijana toiselle yritykselle, ostaa toisen yrityksen liiketoiminnan, toimia sivutoimisesti yrittäjänä tai jatkaa sukupolvenvaihdoksen yli. Ravimaailmassa toimii lähdeaineiston ja kirjoittajan havaintojen mukaan paljon harrastuksen, perheen tai suvun perinteen kautta alalle ”päätyneitä” yrittäjiä joilla on vuosien osaaminen ja kokemus alalta valmiiksi. Luvussa 3.2. lainatun ProAgrian julkaisun mukaan alan yritystoiminnan erityispiirteenä on että harrastustoiminta ohjaa usein raviyrittäjyyden pariin ja että alalla on runsaasti sivutoimista yrittäjyyttä. Syystä, että ravimaailmassa on niin monialaista yrittäjyyttä ja tulojen koostuessa monesta pienestä lähteestä, kirjoittaja ei lähtenyt tämän tutkimuksen yhteydessä laatimaan raviyrityksen tuotto-laskemia. Luvussa 3.2 viittauksessa Terhi Thunebergin tekstiin todetaan lisäksi että hevosalan taloudellisen vaikuttavuuden mittaristo puuttuu. Tämä oli totaalinen yllätys kirjoittajalle ja asia selvisi tutkimuksen yhteydessä. On hämmästyttävä tutkimustulos että näin kartoittamaton ala löytyy jonka toimialaluokituksen ja tilastointi ovat hajallaan – edes tarkkaa työllistävyysfaktaa ei ole olemassa. Tutkimusmaailmassa on siis paljon tehtävää ja suuria selviteltäviä kokonaisuuksia hevosalan yritysten määrittelemiseksi ja luokittelu-miseksi.

Hevosenomistaja – verkkosivulta kappaleessa 3.3.1 lainattu lause siitä että pettymys on edessä jos omistaa hevosen taloudellisten odotusten takia, on kuvaava. Samassa hevosenomistajan tekstissä mainitaan että kilpailemaan yltävien hevosten keskimääräisen vuosiansion olevan n. 2 500 € vuodessa. Kappaleessa esitelty Suomen hevosenomistajien keskusliiton laskelma ravihevosen pidon kustannusrakenteesta on hämmästyttävä. Laskelman mukaan vuodessa kulut ovat n. 9 000 € suuremmat kuin tulot. Tämä erotus täytyy kompensoida per hevonen jollain muulla liiketoiminnalla. On olemassa humoristinen sanonta siitä, että hyvällä hevosmiehellä pitää olla uskonto kymmenen ja laskento neljä. Tutkimuksen tuloksena voi todeta että hevosityrittäjäksi ryhdyttäessä on syytä hioa laskentataidot, tietää alan realiteetit ja olla hyvät rahoitussuunnitelmat siitä miten aikoo hevosilla elää. Pelkkä uskonto tai hevosen omistus ei riitä, yrityksen toimeentulo vaatii tuloja muualta.

Kasvatustoiminta on lähdeaineiston mukaan Suomessa pienimuotoista. Tässä yhteydessä kirjoittaja törmäsi aineistossa siihen, että kasvattajien keski-ikä alkaa olla korkea. Tämä on

seikka, joka etujärjestöjen ja lainsäätäjien tulee pikimmiten huomioida jotta sukupolvenvaihdoksiin hevosalalla löytyy halua ja jouhevuuatta.

Ammattivalmennusta ja – ohjastusta käsittelevät kappaleet 3.4 ja 3.5 kertovat alan tämänhetkisestä tilanteesta. Ala on vaikeuksissa ja muutosten edessä kaikin puolin. Ammatikseen vain valmentavia ja ohjastavia on Suomessa todella vähän, Hippoksen verkkosivujen mukaan yhteensä alle 200. Kaikki muut ovat joko monialayrittäjiä tai harrastajia. Ala on säännelty ja vaatimukset ammatikseen aloilla yrittämiseksi erittäin korkeat. Luvussa 3.5 esiteltiin Suomen Hippoksen tarkat vaatimukset ammattiohjastajalle: yli 300 ravilähdön voittoa joista hakemusvuonna tai sitä edeltävänä vuonna 50 kpl, vähintään 100 000 € voitettua palkintorahaa, vähintään 20 vuoden ikä, Hippoksen A-ajoluvan hallinta sekä yksityisyrittäjyys. Tutkimus antaa tuloksen, että on erittäin vaikea tavoite saavuttaa yrittäjyys ammattiohjastajana. Kunnianhimo ja motivaatio tulee olla korkeat ja onni myötä suoriutumisissa jotta pystyy lunastamaan ammattinsa asettamat vaatimukset.

Ravimaailmasta löytyy tutkimuksen mukaan yritysmahdollisuuksia myös managerin, toimittajan tai esimerkiksi sijoittajan ominaisuudessa. Nämä ovat hyvä ja varteen otettava vaihtoehto esim. eläköityneelle alan muulle ammattilaiselle tai jos ammattimies/yrittäjä ei jostain syystä kykene enää toimimaan esimerkiksi ohjastajana. Kirjoittaja teki tutkimuksen yhteydessä myös huomion että yrittäjän jäädessä eläkkeelle ravialalta ei välttämättä tapahdu yhtä suurta pudotusta työelämän ulkopuolelle kuin muilla aloilla – yrittäjä voi jatkaa harrastajana raveissa käymistä ja näin pitää yllä verkostojaan.

Yrittämiselle hevosalalla on tutkimuksen mukaan saatavilla apua. Mm. Hevosalan osamiskeskus Hippolis, ELY –keskukset, ProAgria ja Uusyrittäjäkeskus auttavat yrittäjiä.

4.7.5 Ehdotuksia tutkimuskohteiksi jatkossa

Mielenkiintoinen asia, johon tässä tutkimuksessa ei paneuduttu, mutta joka antaisi materiaalia esim. kyselytutkimukseen, olisi selvittäminen mikä oikein houkuttaa yrittämään ravimaailmassa – mahdollisuus isoihin rahoihin, jännitys vai elämäntapa? Motivoiko työttömyys vai syntyykö yrittäjyys aina asiantuntemuksen kautta? Miten koulutuksella tai poliittisilla ratkaisulla pystytään turvaamaan hevosalan ja raviyrittäjyyden jatkuvuus? Alan kunnollisen luokittelun, kartoituksen ja yhteiskunnallisuuden vaikuttavuuden mittariston kehittäminen toisi alasta tärkeää ja luotettavaa tilastotietoa, jonka pohjalta voisi tutkia tarkemmin alan toimijoita. Lisäksi kirjoittaja teki tutkimuksen yhteydessä huomion, että yrittäminen ravialalla ei onnistu ilman intohimoa lajiin, verkostoitumista ja asiantuntijuutta.

5 Tutkimuksen luotettavuus ja oppiminen kirjoitusprosessista

Opinnäytetyön tekeminen oli luova ja kokonaisvaltainen prosessi. Oli mielenkiintoista huomata miten alitajunta työskenteli aiheen kimpussa jo materiaalia kerätessä vaikka itse jäsenneily kirjoitustyö ei ollut vielä alkanut. Kun kirjoitustyö pääsi alkamaan, työ alkoi sujuvasti, koska pohjustustyö ja materiaalin keruu oli systemaattisesti tehty ja tähdätty. Kirjoittaja asetti itsellensä dead lineja eri aihealueiden kanssa ja etukäteen laadittu aikataulu piti koko prosessin ajan. Työn eteneminen ei häiriintynyt viikon pituisesta tauosta kuumejakson vuoksi koska kirjoittaja ei lipsunut laatimastaan aikataulusta. Tämä oli etukäteen mietittynä kirjoittamisen suurin riski, joka pidettiin hallinnassa. Itsensä tuntemisesta on hyötyä, kirjoittaja tietää olevansa hyvä organisoimaan ja pystyvänsä pitämään dead linet, siinä mielessä opinnäytetyötä oli hyvä kirjoittaa turvallisimmiin mielin. Toinen riski, joka kirjoittajan oli pidettävä mielessä, oli perfektionistinen luonteenlaatu. Piti puntaroida aika ajoittain ettei takerru pieniin yksityiskohtiin jotka eivät kytkeydy oleelliseen asiaan.

Kirjoittaminen oli aika ajoittain erittäin haasteellista koska päivätyö ja perhe-elämä vaativat osansa. Iso perhe, vilkas sosiaalinen elämä, omat ja perheen harrastukset ja lemmikkieläimet huolehtivat osaltaan siitä ettei aiheeseen perehtymiselle ja kirjoittamiselle ollut juuri silloin mahdollisuuksia kun intoa olisi riittänyt. Toisaalta em. seikat toimivat hyvänä vastapainona opinnäytetyön parissa puurtamiselle. Aikataulutus kuitenkin piti.

Kirjoittaja valmistautui seminaareihin huolellisesti omalta osaltaan ja tutustui etukäteen muiden osallistujien tuotoksiin ja kommentoi niitä tilaisuuksissa. Sekä työn aloittamista edeltävästä orientointikurssista että kirjoittamisen aikana pidetyistä yhteisistä seminaarilaisuuksista oli paljon hyötyä prosessin kannalta, niistä sai neuvoja, kommentteja ja pohjaa omaan työhön ja sen kehittämiseen sekä vastauksia prosessin aikana mieleen tulleisiin kysymyksiin.

Toisessa seminaarissa kirjoittaja sai asiallisen kommentin suorien lainausten määrästä. Seminaarin jälkeen kirjoittaja vähensi ja muokkasi lainauksia vähentääkseen niiden määrää. Suoria lainauksia kuitenkin vielä jäi paljon, koska kirjoittaja katsoi niiden alun perin olevan niin hyvin kirjoitettuja ja toimivia, että hankalien ja merkittävien käsitteiden sekä asia- ja ajatusyhteyksien ymmärtäminen kävi niiden kautta selkeämmin. Lisäksi osa lainauksista sisältää paljon lukuja ja luetteloita joten niiden avaaminen omin sanoin ei olisi kirjoittajan mielestä tuonut lisäarvoa.

Kirjoitusprosessissa tärkeä oppi vahvistui: on suunniteltava kunnolla, laadittava aikataulu ja pidettävä siitä kiinni. On tärkeää myös välillä irrottautua työstä ja tehdä jotain ihan muu-

ta, sitten tekeekin jo mieli palata aiheen pariin uudella innolla ja pystyy prosessoimaan tauon aikana syntyneet näkökulmat ja ajatukset tekstiksi. Syvässä oppimisessa tulee ymmärtää teorian kytkös käytäntöön. Alkuperäinen sysäys aihevalinnalle ja kirjoittamiselle (joka oli myös osatavoitteeksi asetettu) eli tapahtumaketjun ja asiayhteyksien selkiyttämisen ja ymmärtäminen toteutui ja kirjoittaja pystyi tämän avulla refleктоimaan, tarkastelemaan ja luomaan uusia näkökulmia tutkimaansa asiaa yrittäjyyden mahdollisuuksista.

Kirjoittaja arvioi omaa toimintaansa prosessin aikana kriittisesti. Kirjoittamiseen liittyi myös epätoivon hetkiä. Välillä kirjoittaja tuntui, että työstä tulee todella hyvä, välillä taas tuntui että olisi pitänyt valita joku yksinkertaisempi ja huomattavasti yksilöidympi ja rajatumpi aihe tai toteutustapa. Asiakokonaisuus oli aivan liian iso, tavoitteita monta ja materiaali hyvin pirstaleista ja hajallaan. Kirjoittaja on kuitenkin tyytyväinen aihe- ja toteutusvalintaansa ja sitkeyteensä, olkoonkin että opinnäytetyö toimii ehkä parhaiten alan nykytilan yleiskuvauksena tai pohjatutkimuksena monille uusille tutkimusaiheille joita työn lukeminen synnyttää. Jostain rajatummasta aiheesta olisi varmasti ollut paljon helpompi koota opinnäytetyö. Omasta mielestään kirjoittaja kuitenkin suhtautui prosessiin avoimesti ja on onnistunut oppimaan ja kehittymään työn edetessä. Opinnäytetyöllä oli edellytykset onnistua ja valmistua aikataulussa. Aineiston hajanaisuus opetti karsintaa ja kokonaisuuden kannalta olennaisten seikkojen seulomista. Yhteistyö ohjaajan kanssa sujui hyvin. Kirjoittamiseen sai vapautta ja tarvittaessa sai apuja ja neuvoja. Tavoitteet toteutuivat, lajin monipuolisuus ja työmäärä tulevat esille, yrittämismahdollisuuksia esitellään realistisesti, keskeiset käsitteet kuten liiketoimintaympäristö esitellään. Kansantaloudellinen merkittävyys, esimerkit lieveilmiöistä ja raviammateista sekä tulevaisuuden haasteet ovat myös esillä.

Tutkimuksesta tekee luotettavan ja mielenkiintoisen se, että yrittäjyyttä ei ole aiemmin peilattu ravitapahtumaan samasta näkökulmasta. Aineisto on laaja ja perustuu moneen eri keräystapaan. Eri tahojen verkkosivuja on käytetty lähteinä paljon, alasta on niukasti kirjallisuutta ja ajantasaisin, joskus asiakokonaisuuteen liittyvä ainoa tieto löytyy verkosta. Lähteet ovat valtaosaltaan luotettavia, erilaisia yhdistyksiä ja tahoja joiden toiminta on säänneltyä ja valvottua. Joitakin yleisempiä lähteitä on käytetty, kuten esim. Iltalehden verkkosivuja kertaalleen. Eri lähteistä saadut tiedon osaset täydentävät toisiaan loogisesti, mikä tekee kokonaisuudesta johdonmukaisen ja uskottavan. Kirjoittaja toimi vastuullisesti ja vältti puolueellisuutta kirjoittaessaan säilyttäen analyttisyyden aineiston karsinnassa ja tulkinnassa vaikka taustalla oli oma intohimo lajiin ja kahden eri raviiliigan osuuksien omistaminen – yhtenä tavoitteena oli selvittää tapahtumien taustoja ja kokonaisuus antaen niistä oikeellisen nykytilan kuvauksen.

Opinnäytetyö on katsaus ravikilpailuihin yleensä ja tulos on siirrettävissä yleisellä tasolla tapahtumasta toiseen. Tapahtumien kokoerot ovat suuria joten tulokset eivät sinällään palvele yksittäistä tapahtumaa. Tulokset eivät ole sattumanvaraisia, vaan perustuvat luotettavaan lähdeaineistoon. Tutkittava ilmiö eli yrittäjyys ravikilpailussa kehittyy ja muuttuu koko ajan mm. lainsäädännön muutosten, yrittäjien keski-ikänsä nousun, ratojen yhtiöittämissä, ravien osallistujamäärien laskun ja trendien mukana. Nykyisen hallituksen yritys politiikan, vuodelle 2017 kaavaillun rahapelilain muutoksen, valtion negatiivisen talouskehityksen ja alan kunnollisen mittariston kehittymisen myötä kirjoittaja olettaa olennaisen aineiston ja tulosten olevan erilaisia jo vuoden kuluessa. Opinnäytetyötä voi käyttää tällöin soveltuvilta osin vertailutietona. Opinnäytetyössä tulevat esiin kirjoittajan mielestä olennaisia yrittäjyyteen ravikilpailuissa liittyviä seikkoja ja opinnäytetyö on hänen persoonallinen näkemyksensä siitä. Ilmiö on kirjoittajan mielestä yleinen, tutkimuksen arvoinen ja merkityksellinen Suomen taloudelle.

Tehdystä opinnäytetyöstä hyötyvät tahot, jotka ovat kiinnostuneet yrittämisestä ravialalla sekä lajin kokonaiskuvasta. Opinnäytetyöstä nousee esiin myös aiheita lisätutkimuksille. Raviurheilun taustat ja riippuvuussuhteet ovat monimutkaisia. Opinnäytetyö selkeyttää alasta kiinnostuneille uusille yrittäjille ja harrastajille alan nykytilaa ja realiteetteja.

Lähteet

Akavan erityisalajat 2016. Yritysmuodon valinta ja verotus. Luettavissa: http://www.akavanerityisalajat.fi/edunvalvonta/ammatinharjoittaja_yrittaja/yritysmuodon_valinta_ja_verotus . Luettu 10.4.2016.

Aktiiviopas 2016. Yhdistyksen taloudenhoito ja varainhankinta. Luettavissa: <http://aktiiviopas.lukio.fi.pwire.fi/yhdistystoiminta/yhdistyksen-taloudenhoito-ja-varainhankinta/> . Luettu 9.3.2016.

Alerini, L. 2016. Ilmiö. Sanomalehti Hevosurheilu 5.2.2016, s. 24.

Dahlqvist, U. & Linde, M. 2002. Reklameffekter. Liber AB. Malmö.

E-conomic. 2016. Sanakirja. Luettavissa: <https://www.e-conomic.fi/kirjanpito-ohjelma/sanakirja/liiketoiminta> . Luettu 13.3.2016.

Fintoto 2015. Uudistunut suomalainen peliyhtiö. Fintoto Oy. Espoo. Luettavissa: http://www2.fintoto-oy.fi/media/fintoto-oy_yritysesittely_2015.pdf. Luettu 15.2.2016.

Fintoto 2016a. Pelipaikat. Luettavissa: <http://www.fintoto-oy.fi/www/fi/pelipaikat/toto-pelipisteet.php> . Luettu 17.4.2016.

Fintoto 2016b. Vastuullisuus. Luettavissa: <http://www2.fintoto-oy.fi/vastuullisuus/pelaaminen.html>. Luettu 22.2.2016.

Hashtag 2016. Ravit – raviurheilu. Luettavissa: <http://www.hashtag.fi/ravit-raviurheilu/74>. Luettu 14.2.2016.

Heino, S. 7.3.2016. Markkinointiassistentti. Vermon Ravirata Oy. Sähköposti.

Helsingin Sanomat 2014. Raviohjastaja Miika Forss on kymmenen miljoonan euron mies ja huilaa vain jouluna. Luettavissa: <http://www.hs.fi/urheilu/a1414737996541> . Luettu 11.4.2016.

Hevosenomistaja 2016. Hevosien pitämisen vaihtoehtoja. Luettavissa: <http://www.hevosenomistaja.fi/hevosien-pitamisen-vaihtoehtoja> . Luettu 17.2.2016.

Hippolis 2016a. Ydintehtävät. Luettavissa: <http://www.hippolis.fi/hippolis/ydintehtavat/> . Luettu 13.3.2016.

Hippolis 2016b. Hevosalan osaamiskeskus -yhdistys. <http://www.hippolis.fi/> . Luettu 13.3.2016.

Hippolis 2016c. Hevosyrittäjyys. Luettavissa: <http://www.hippolis.fi/hevosala/hevosyrittajyys/> . Luettu 13.3.2016.

Hippos 2011. Blogiarkisto. Luettavissa: http://www.hippos.fi/raviurheilu/raviurheilu_lajina/juoksuradalta_-_kilpailutoimenjohtajan_blogi/juoksuradalta-blogiarkisto/kilpailu_yleisosta_on_kovaa.9853.news . Luettu 6.3.2016.

Hippos 2013. Vuosikertomus. Luettavissa: <http://www.hippos.fi/files/9550/Vuosikertomus2013.pdf>. Luettu 18.2.2016.

- Hippos 2016a. Ravikilpailusäännöt. Luettavissa:
http://www.hippos.fi/files/14077/ravikilpailusaannot_2016.pdf , Luettu 5.3.2016.
- Hippos 2016b. Jäsensyhteisöt. Luettavissa:
http://www.hippos.fi/suomen_hippos_ry/suomen_hippos_ry/jasenyhteisot . Luettu 17.2.2016.
- Hippos 2016c. Suomen raviradat. Luettavissa:
http://www.hippos.fi/raviurheilu/raviurheilu_lajina/suomen_raviradat. Luettu 17.2.2016.
- Hippos 2016d. Raviurheilu lajina. Luettavissa:
http://www.hippos.fi/raviurheilu/raviurheilu_lajina/uusi_harrastaja . Luettu 6.3.2016.
- Hippos 2016e. Ammattiohjustuslisenssi D. Luettavissa:
http://www.hippos.fi/raviurheilu/ohjastajat_ ja_valmentajat/lisenssijarjestelma/lisenssiluokat/ammattiohjustajalisenssi_d . Luettu 6.3.2016.
- Huippu-urheilija 2016. Manageriyhteistyö. Luettavissa:
<http://www.huippu-urheilija.fi/urataidot/manageriyhteistyo/> . Luettu 9.3.2016.
- Iltalehti 2013. Verot-urheilu. Luettavissa:
http://www.iltalehti.fi/verot-urheilu/2013110117673248_vu.shtml . Luettu 11.4.2016.
- Jyväskylän ravipalvelu 2016. Ravipalvelu. Luettavissa:
<http://www.ravipalvelu.tk/index.html> . Luettu 6.3.2016.
- Kaleva 2007. Asiamiespalkkio. Luettavissa:
<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/asiamiespalkkiot-vaihtelevat-pelimuodon-mukaan/47758/>. Luettu 18.2.2016.
- Karjanhankinta 2016. Karjanhankinta ja välitys. Luettavissa:
<http://karjanhankinta.fi/> . Luettu 9.3.2016.
- Kemiläinen, J. 2016. Jääprinsessan manageri. Sanomalehti Hevosurheilu 29.1.2016, s. 6.
- Kolmonen, A. 15.1.2016. Vapaaehtoistyöntekijä. Riihimäen raviseura ry. Haastattelu. Pohja.
- Korhonen, Karoliina. Opinnäytetyö. Ravihevospkasvatuksen nykytila Suomessa 2010-luvulla. Hämeen ammattikorkeakoulu 2015.
- Kotiseudun sanomat 2015. Uutiset. Luettavissa:
<http://www.kotiseudunsanomat.fi/index.php/uutiset/item/877-kontio-kunkku-ja-evartti-kruunasivat-hiekan-hippoksen-kultakauden>. Luettu 22.2.2016.
- Lähde, J. 2016. Uusi kärrytapahtuma tulossa huhtikuussa. Sanomalehti Hevosurheilu 22.1.2016, s. 4.
- Merikallio, A., Rautee, R. 2009. Rahapelien kahdet kasvot. Annukka Merikallio OY.Yei
- Mielenterveystalo 2016. Peliriippuvuus. Luettavissa:
https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/peliriippuvuus/Pages/tuki_ ja_hoitopalveluita.aspx . Luettu 18.2.2016.

- MTK 2016. Hevosyrittäjyys. Luettavissa: https://www.mtk.fi/yrittajyys/yrittajyytta_maaseudulla/hevosyrittajyys/fi_FI/hevosyrittajyys-suosiossa/ . Luettu 5.3.2016.
- MTV 2015. Uutiset. Luettavissa: <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/veikkaus-ray-ja-fintoto-yhdistyvat/5316082> . Luettu 24.3.2016.
- Myllymäki, Miia. Opinnäytetyö. Suomalaisen ammattiravivalmentajan toiminnan tunnuslukuja. Hämeen ammattikorkeakoulu 2011.
- Niemistö, T. 2016a. Teivo aloitti sopeuttamistoimet. Sanomalehti Hevosurheilu 4.3.2016, s.2.
- Niemistö, T. 2016b. Joensuun Kuninkuusravit tahkosi huipputuloksen. Sanomalehti Hevosurheilu 26.2.2016, s. 2.
- Niemistö, T. 2016c. Critérium de Vitessen voittaja St Micheliin? Sanomalehti Hevosurheilu 5.2.2016, s. 3.
- Peluuri 2016. Rahapeliongelma Suomessa. Luettavissa: <http://www.peluuri.fi/tietopankki/yleista-tietoa-rahapelaamisesta-ja-peliongelma/rahapeliongelma-suomessa>. Luettu 17.2.2016.
- Piccola 2016. Hevostrailerit. Luettavissa: http://www.piccola.fi/?utm_campaign=Hevostrailerit+koko+Suomi&utm_source=google&utm_medium=ppc&utm_term=hevostrailerit&utm_content=1625261x891477867528398906 . Luettu 3.3.2016.
- Pirnes, H. 2002. Verkostoylivoimaa. WSOY. Helsinki.
- Poliisi 2016. Rahanpesun torjunta. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/rahanpesu>. Luettu 12.2.2016.
- ProAgria 2016. Hevoset. Luettavissa: <https://www.proagria.fi/sisalto/miten-saat-hevosalan-yrityksen-kustannukset-kuriin-375> . Luettu 13.3.2016.
- ProAgria Oulu 2016. Yrittäjyys. Luettavissa: <http://www.proagriaoulu.fi/files/meidantallikansioyrittajyys.pdf>. Luettu 17.2.2016.
- Ravivalmentajat 2016a. Esittely. Luettavissa: <http://www.ravivalmentajat.fi/esittely/> . Luettu 9.3.2016.
- Ravivalmentajat 2016b. Julkilausuma. Luettavissa: <http://www.ravivalmentajat.fi/ajankohtaista/julkilausuma-1292014/> . Luettu 9.3.2016.
- Riihimäen ravit 2014. Haasteajo ja Iskelmäjatkat. Luettavissa: <http://www.riihimaenravit.fi/?x118281=297990> . Luettu 6.3.2016.
- Savon Sanomat 2014. Talous. Luettavissa: <http://www.savonsanomat.fi/uutiset/talous/raviratojen-talous-horjuu/1897210>. Luettu 17.2.2016.
- Sisäministeriö 2016. Rahapelit. Luettavissa: <http://www.intermin.fi/fi/turvallisuus/rahapelit>. Luettu: 12.2.2016.

Suomen hevosenomistajien keskusliitto ry 2016. Omistaminen.
<http://www.shkl.net/omistaminen/ravihevosen-omistamisen-kustannuksia/> . Luettu 5.3.2016.

Thuneberg, T. 2016. Näkökulma. Sanomalehti Hevosurheilu 19.2.2016, s. 11.

Tilastokeskus 2016. Käsitteet ja määritelmät. Luettavissa:
<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/yritlkm.html> . Luettu 5.3.2016.

Toivola, T. 2006. Verkostoituva yrittäjyys. Edita Prima Oy. Helsinki.

Totomyynti 2016. Asiamies. Luettavissa:
<http://www.totomyynti.fi/asiamies/index.php>. Luettu 17.2.2016.

Turun Hippos 2016. Mainospaketit. Luettavissa:
<http://www.turunhippos.fi/metsamaki/fi/palvelut/mainospaketit.php>. Luettu 14.2.2016.

Veljeksten Wahlstén 2016. Etusivu. Luettavissa:
<http://veljwahlsten.com/> . Luettu 2.3.2016.

Wahlström, M. 2016. Loviisan kimppehevonen kiinnostaa. Sanomalehti Itäväylä 27.1.2016, s. 25.

Wikman, J. 5.3.2016. Puheenjohtaja. Itä-Uudenmaan Oriyhdistys ry/Loviisan ravit. Sähköposti.

Ympäristöministeriö 2016. Hevosenlannan hyötykäyttö seminaari aihe. Luettavissa:
[http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Hevosenlannan_hyotykaytto_seminaari_aihee\(37460\)](http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Hevosenlannan_hyotykaytto_seminaari_aihee(37460)) . Luettu 9.3.2016.

Yrittäjät 2016. Minustako yrittäjä. Luettavissa:
<http://www.yrittajat.fi/fi-FI/minustakoyrittaja/valmis-yrittajaksi/> . Luettu 5.3.2016.

Yrityksen perustaminen 2016. Yrityksen perustaminen. Luettavissa:
<http://yrityksen-perustaminen.net/> . Luettu 5.3.2016